

**JULKISORGANISAATION PALVELUHANKINTOJEN VASTUULLISUUS –
CASE KELA**

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

Kauppatieteiden kandidaatintutkielma

2022

Liisa Kilpikivi

Tarkastaja: Tutkijatohtori Elina Karttunen

TIIVISTELMÄ

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

LUT-kauppakorkeakoulu

Kauppätieteet

Liisa Kilpikivi

Julkisorganisaation palveluhankintojen vastuullisuus – Case Kela

Kauppätieteiden kandidaatintyö

2022

48 sivua, 6 kuvaa, 8 taulukkoa ja 2 liitettä

Tarkastaja: Tutkijatohtori Elina Karttunen

Avainsanat: vastuullisuus, julkiset hankinnat, palveluhankinnat, vastuulliset julkiset hankinnat

Sekä kuluttajat että organisaatiot ovat yhä tietoisempia vastuullisuudesta. Koska julkisorganisaatiot ovat isoja ostajia, vaikuttavat ne hankinnoillaan suuresti vastuullisuuteen. Julkisten hankintojen vastuullisuudella on mahdollista edistää kestävä kehitystä, sekä näyttää esimerkkiä markkinoille millaisille hyödykkeille on kysyntää. Tämän kandidaatintutkielman aiheena on julkisten palveluhankintojen vastuullisuus. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka julkisissa palveluhankinnoissa pyritään huomioimaan vastuullisuuden eri osa-alueita. Lisäksi tavoitteena on selvittää hankintakriteerejä, joiden avulla palveluhankintojen tarjouspyynnöissä voidaan huomioida vastuullisuutta. Tavoitteena on myös selvittää, miten vastuullisuuden eri osa-alueiden huomioiminen palveluhankintojen tarjouspyynnöissä eroaa. Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena julkisorganisaatio Kelasta.

Tutkimuksen empiirisen osion aineisto kerättiin teemahaastatteluilla kahdelta Kelan toimihenkilöltä sekä viidestä Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntödokumentista. Sekä haastattelu- että tarjouspyyntöaineistot analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että taloudellista ja sosiaalista vastuullisuutta huomioidaan laajasti Kelan palveluhankinnoissa. Sen sijaan ympäristökriteerien käyttö tarjouspyynnöissä on vähäisempää. Tärkeimpinä Kelan palveluhankintojen vastuullisuutta edistävinä keinoina voidaan pitää keskusteluja palveluntilaajan kanssa sekä Kelan eettisen ohjeiston ja ESPD-lomakkeen käyttöä osana tarjouspyyntöjä. Kelan palveluhankinnoissa vastuullisuus huomioidaan useimmiten tarjouspyyntöjen pakollisissa ehdoissa. Yleisimmin tarjouspyyntöjen vastuullisuutta edistävät kriteerit velvoittavat vakuutuksiin, työlainsäädännön noudattamiseen sekä harmaan talouden torjuntaan.

ABSTRACT

Lappeenranta–Lahti University of Technology LUT

School of Business and Management

Business Administration

Liisa Kilpikivi

Responsibility of a Public Organization's Service Procurement – Case Kela

Bachelor's thesis

2022

48 pages, 6 figures, 8 tables and 2 appendices

Examiners: Postdoctoral researcher Elina Karttunen

Keywords: public procurement, responsibility, service procurement, responsible public procurement

Both consumers and organizations are increasingly aware of the responsibility. Since public organizations are large purchasers, they greatly influence responsibility with their purchases. With the responsibility of public procurement, it is possible to promote sustainable development and show the market an example of what kind of goods are in demand. The subject of this bachelor's thesis is the responsibility of public service procurement. The study aims to examine how different aspects of responsibility are taken into account in public service procurement. In addition, the aim is to examine purchasing criteria that can be used to take responsibility into account in tenders for service procurement. The aim is also to examine how the consideration of different aspects of responsibility differs in tenders for service procurement. The study was conducted as a qualitative case study of the public organization Kela.

The data for the empirical part of the study was collected through a semi-structured interview given by two employees of Kela and from five of Kela's service procurement tender documents. Both the interview and tender material were analyzed using content analysis methods. The results of the study show that economic and social responsibility is widely taken into account in Kela's service procurement. On the other hand, the use of environmental criteria in tenders is less used. Discussions with the orderer of the service and the use of Kela's ethical guidelines and the ESPD form as part of tenders can be considered as the most important means of promoting the responsibility of Kela's service procurement. In Kela's service procurement, responsibility is mostly taken into account in the mandatory conditions of tenders. Most commonly, the criteria that promote the responsibility of tenders obligate insurance, compliance with labor legislation, and the fight against the gray economy.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	7
1.2	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	8
1.3	Tutkimuksen rajaukset ja teoreettinen viitekehys	8
1.4	Tutkielman rakenne	9
2	Julkiset hankinnat.....	10
2.1	Palveluhankinnat	11
2.2	Vastuullisuus julkisissa hankinnoissa	12
2.2.1	Ympäristöllinen vastuullisuus	14
2.2.2	Sosiaalinen vastuullisuus.....	15
2.2.3	Taloudellinen vastuullisuus	16
2.3	Vastuullisuuden huomioiminen tarjouspyynnössä.....	17
3	Tutkimuksen toteutus	21
3.1	Aineistonkeruumenetelmät.....	21
3.2	Tutkimusmenetelmä ja analyysiprosessi	23
4	Kelan palveluhankintojen vastuullisuus.....	25
4.1	Vastuullisuuden huomioiminen Kelan palveluhankinnoissa	26
4.2	Tarjouspyyntöjen hankintakriteerit	28
4.2.1	Ympäristölliset hankintakriteerit	29
4.2.2	Sosiaaliset hankintakriteerit	31
4.2.3	Taloudelliset hankintakriteerit.....	34
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	37
5.1	Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	37
5.2	Tutkimuksen luotettavuus, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset	40
	Lähteet.....	43

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Liite 2. Tarjouspyyntöjen vastuukriteerit

Kuvaluettelo

Kuva 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuva 2. Palvelukolmio

Kuva 3. Vastuullisuuden kolmijako

Kuva 4. Vastuullisuuden huomioiminen tarjouspyynnön valmisteluprosessissa

Kuva 5. Palveluhankintojen vastuullisuuden haasteet Kelalla

Kuva 6. Tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien jakauma

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Toimittajavalinnan kriteerejä

Taulukko 2. Aineistona käytetyt tarjouspyynnöt

Taulukko 3. Ympäristöllisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Taulukko 4. Ympäristöllisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin

Taulukko 5. Sosiaalisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Taulukko 6. Sosiaalisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin

Taulukko 7. Taloudellisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Taulukko 8. Taloudellisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin

1 Johdanto

Suomen julkisten hankintojen kokonaisarvo oli 47 miljardia euroa vuonna 2018 (Merisalo et al. 2021, 67). Suomen bruttokansantuotteen ollessa samaisena vuonna 234 miljardia euroa (Suomen virallinen tilasto 2019), oli julkisten hankintojen arvo vuonna 2018 noin 20 prosenttia BKT:sta. Koska julkinen sektori on kansantalouden suurin kuluttaja, on sillä mahdollisuus vaikuttaa markkinoiden kestävyys hankkimalla hyödykkeitä vastuullisesti (Hafsa, Darnall & Bretschneider 2021). Täten myös Suomen julkisilla hankkijoilla on sekä mahdollisuus että vastuu vaikuttaa kestäväan kehitykseen huomioimalla hankintojen vastuullisuutta.

Kestävä kehitys on yhä tärkeämpi osa organisaatioiden toimintaa, ja julkinen sektori käyttääkin hankintoja välineenä edistääkseen kestävyttä (Sönnichsen & Clement 2020). Julkiset viranomaiset voivat hyödyntää hankintoja optimoidakseen julkisten varojen käyttöä ja tukeakseen innovatiivisemmän, kestävämmän ja kilpailukykyisemmän talouden kehitystä (Torres-Pruñonosa, Plaza-Navas, Díez-Martín & Beltran-Cangrós 2021). Lisäksi julkiset organisaatiot ohjaavat toimittajia osallistumaan yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseen kehittämällä vastuullisia julkisia hankintoja koskevia toimintatapoja (Grandia & Voncken 2019). Myös covid-pandemia on tehnyt julkisista hankinnoista poliittisempia ja yhä näkyvämpiä, minkä takia niiden vastuullisuuteen kiinnitetään yhä enemmän huomiota (Hamilton 2022). Organisaatiot huomioivat vastuullisia julkisia hankintoja tehdessään erityisesti hankintakriteerejä, vastuullista toimitusketjua sekä sertifikaatteja (Vluggen, Gelderman, Semeijin & van Pelt 2019). Asettamalla hankintoihin ympäristöllisiä kriteerejä, on julkisen sektorin mahdollista pienentää kulutuksen ekologista jalanjälkeä (Cheng, Appolloni, D'Amato & Zhu (2018).

Vaikka vastuullisten hankintojen tutkimusten määrä on erityisesti viimeisten 10 vuoden aikana kasvanut huomattavasti (Kaur & Singh 2018), on julkisen sektorin hankintojen vastuullisuuden tutkimus vielä melko vähäistä (Filho et al. 2019). Julkisissa hankinnoissa hinta- ja laatukriteerien jälkeen yleisimmin käytettävät vertailukriteerit ovat ympäristökriteerejä (Cheng et al. 2018; Grandia & Kruyen 2020). Vaikka ympäristöllisiä kriteerejä sisällytetään tarjouspyyntöihin, niillä on todettu olevan vain vähän vaikutusta toimittajan valinnassa

(Sönnichsen & Clement 2020). Chengin et al. (2018) mukaan tämä johtuu siitä, että ympäristöllisillä kriteereillä on suhteellisen pieni painoarvo verrattuna hinta- ja laatukriteereihin.

Julkisten palveluhankintojen osalta vastuullisuuden keskittyvä tutkimus on vähäistä ja keskittyy pääosin ateriapalveluihin. Neton (2020) mukaan EU:n julkisissa ateriapalveluhankinnoissa käytetään vastuullisuuden osalta eniten ympäristöllisiä kriteerejä, ja tämänhetkiset toimintatavat julkisissa ateriapalveluhankinnoissa vaikuttavat kestäville ja edistävälle vastuulliselle ruoankulutustalle. Kretschmer ja Dehm (2021) esittävät, että julkisiin ruokapalveluhankintoihin on mahdollista sisällyttää useitakin vaativia vastuullisuuskriteerejä samanaikaisesti, ja näin edistää kestävä kehitystä.

Siitä huolimatta, että palveluja ulkoistetaan yhä enemmän, ovat palveluhankinnat alitutkittuja (Heinis, Bamford, Papalexii & Vafadarnikjoo 2022). Erityisesti julkisten palveluhankintojen tutkimusmäärää on toivottavaa lisätä (Uenk & Telgen 2019). Hankintojen vastuullisuutta tulisi tutkia laajemmin palveluiden näkökulmasta, sillä palvelut muodostavat ison osan kansantaloudesta. Esimerkiksi vuonna 2020 palvelut muodostivat yli 65 prosenttia maailman BKT:sta (The World Bank). Julkisen sektorin ollessa iso ostaja markkinoilla, on myös julkisilla palveluhankinnoilla suuri vaikutus vastuullisuuden edistämiseen. Koska tarjouspyyntöjen hankintakriteerien kautta on mahdollista vaikuttaa hankinnan vastuullisuuteen, keskitytään tässä tutkimuksessa julkisten palveluhankintojen vastuullisuuden erityisesti tarjouspyyntöjen näkökulmasta.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen aiheena on julkisen organisaation palveluhankintojen vastuullisuus. Tutkimus keskittyy Kansaneläkelaitoksen (jäljempänä Kelan) palveluhankintojen vastuullisuuteen. Vastuullisuutta tutkitaan tarjouspyyntöjen näkökulmasta, eli tavoitteena on selvittää, kuinka palveluhankintojen tarjouspyynnöissä pyritään huomioimaan vastuullisuuden eri osa-alueita. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää, miten vastuullisuuden eri osa-alueiden huomioiminen palveluhankintojen tarjouspyynnöissä eroaa. Lisäksi tavoitteena on selvittää hankintakriteerejä, joiden avulla palveluhankintojen tarjouspyynnöissä huomioidaan vastuullisuutta.

Tutkimuksen tavoitteisiin pyritään löytämään vastauksia pääkysymyksen ja kahden alakysymyksen avulla. Pääkysymyksenä tutkimuksessa on seuraava:

Miten vastuullisuus huomioidaan julkisissa palveluhankinnoissa?

Tutkimuksen alakysymykset ovat seuraavat:

Millä keinoilla vastuullisuus voidaan huomioida palveluhankintojen tarjouspyynnöissä?

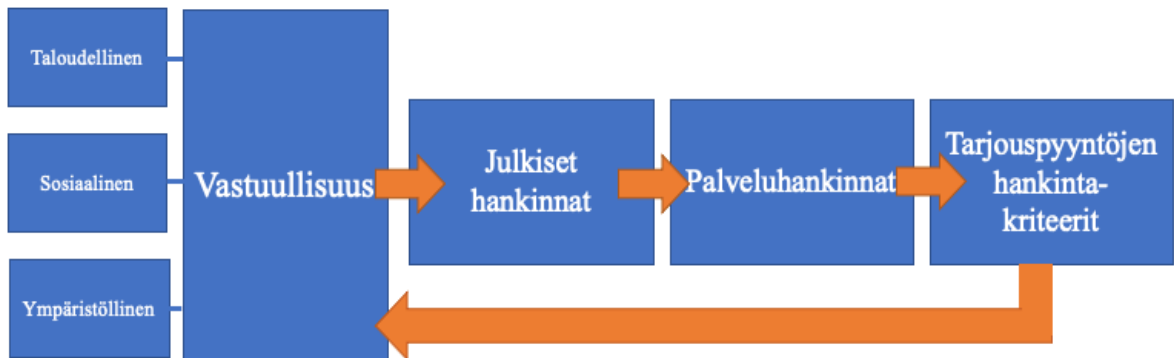
Millä painotuksilla vastuullisuuden eri osa-alueita huomioidaan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen hankintakriteereissä?

1.2 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena, jonka tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta syvällisemmin (Metsämuuronen 2008, 17). Aineistona työssä käytettiin kahta haastattelua Kelan toimihenkilöiltä, mitkä toteutettiin puolistrukturoituina eli teema-haastatteluinä. Lisäksi aineistona käytettiin viittä Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöä. Empiirisen osion analyysi toteutettiin sisällönanalyysin menetelmin, hyödyntäen kategorisointia. Haastatteluja analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Tarjouspyyntöjä analysoitiin ensin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä ja sitten aineistonlähtöisen analyysin menetelmin.

1.3 Tutkimuksen rajaukset ja teoreettinen viitekehys

Tutkimus on rajattu käsittelemään Kelan julkisia hankintoja. Kelan hankintojen tarkastelu on rajattu palveluhankintoihin niiden luonteen erilaisuuden sekä vähäisen tutkimuksen vuoksi. Kelan palveluhankintojen vastuullisuutta tutkitaan tarjouspyyntöjen näkökulmasta, sillä hankintakriteerien kautta on mahdollista vaikuttaa hankinnan vastuullisuuteen. Tarjouspyyntöjen tarkastelu on rajattu hankintoihin, jotka ylittävät EU:n kynnysarvon. Vuonna 2022 tavara- ja palveluhankintojen EU-kynnysarvo oli 215 000 euroa (Työ- ja elinkeinoministeriö). Vastuullisuus on rajattu tutkimuksessa ympäristölliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen vastuullisuuteen. (Kuva 1.)

Kuva 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tarjouspyyntöjen vastuullisuutta analysoitiin Elkingtonin (1998) kolmoistilinpäätös-mallin (*triple bottom line*) jaon mukaan. Mallissa vastuullisuus on jaettu kolmeen osa-alueeseen, joita ovat ympäristöllinen, sosiaalinen ja taloudellinen vastuullisuus. Vastuullisuus toteutuu näiden kolmen osa-alueen risteyksessä, eli silloin kun organisaation toiminnassa otetaan kattavasti huomioon ympäristölliset, sosiaaliset ja taloudelliset vastuutavoitteet sekä lyhyen että pitkän aikavälin strategiassa (Carter & Rogers 2008). Kleindorferin, Singhalin ja Van Wasenhoven (2005) mukaan kolmoistilinpäätös-mallia voidaan käyttää apuna arvioidessa yritysten kestävyyttä, minkä takia myös tässä tutkielmassa hyödynnetään Elkingtonin (1998) vastuullisuuden kolmijakoa, tutkittaessa julkisorganisaation palveluhankintojen vastuullisuutta.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman johdannossa esitellään tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmä ja -aineisto, tutkimuksen rajaukset ja teoreettinen viitekehys sekä tutkielman rakenne. Toisessa pääluvussa keskitytään julkisiin hankintoihin ja palveluhankintoihin sekä vastuullisiin julkisiin hankintoihin ympäristöllisen, sosiaalisen ja taloudellisen vastuullisuuden kautta. Luvussa esitellään myös vastuullisuuden huomioimista tarjouspyynnössä sekä hankintakriteereissä. Kolmannessa luvussa käsitellään yksityiskohtaisemmin tutkimusmenetelmää ja -aineistoa sekä analyysiprosessia. Neljännessä luvussa keskitytään tutkimuksen empiiriseen osioon, jossa kuvataan tutkimusaineistojen analyysien tulokset. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset sekä käsitellään tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia ja jatkotutkimuskohteita.

2 Julkiset hankinnat

Julkiset hankinnat ovat menettelytapa, jota julkisten viranomaisten ja vastaavien organisaatioiden on käytettävä ostaessaan yksityisiltä markkinoilta tavaroita, palveluita tai rakennushankkeita (Siikavirta 2015, 12). Julkiset hankinnat eroavat suuresti yksityisistä hankinnoista, sillä julkisia hankintoja velvoittavat tietyt määräykset ja lait (Wontner, Walker, Harris & Lynchin 2020). Julkisissa hankinnoissa tarvittava hyödyke useimmiten kilpailutetaan, jolloin hyödyke ostetaan noudattaen hankintalakia (Siikavirta 2015, 15). Hankintalakia tulee soveltaa julkisissa hankinnoissa aina silloin, kun julkinen hankkija ostaa hyödykkeitä oman organisaationsa ulkopuolelta (Eskola, Kiviniemi, Krakau & Ruohoniemi 2017, 39).

Tavoitteena julkisissa hankinnoissa on edistää markkinoiden toimintaa, samalla noudattaen julkisten hankintojen periaatteita, joita ovat tasapuolisuus, syrjimättömyys, suhteellisuus ja avoimuus (Nieminen 2016, 203-204). Julkiset hankinnat ovat tärkeä politiikan väline (Brammer & Walker 2011), sillä julkinen sektori on usein maan suurin kuluttaja. Koska julkinen sektori käyttää veronmaksajien rahoja, ovat sen hankinnat julkisen tarkastelun kohteena. Tämän takia julkisten hankintojen tulee olla läpinäkyviä ja vastuullisia. (Walker & Brammer 2009.) Ensisijaisten tavoitteiden lisäksi julkiset hankkijat ovat osoittaneet kasvavaa kiinnostusta tukea myös toissijaisia tavoitteita ja poliittisia aloitteita. Näitä ovat muun muassa vihreät ja kestävät hankinnat, innovaatiot sekä pienten ja keskisuurten yritysten tukeminen. (Obwegeser & Müller 2018.)

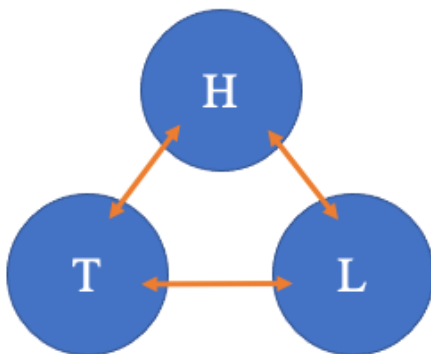
Wontnerin et al. (2020) mukaan julkisten hankintojen haasteena on saavuttaa samanaikaisesti useita erilaisia ja kilpailevia tavoitteita. Näitä ovat esimerkiksi vastineen saaminen rahalle, hankittavien hyödykkeiden laadukkuus, pyrkimys hankintaprosessin läpinäkyvyyteen sekä vastuullisuuskriteerien sisällyttäminen hankintaan. Julkisissa hankinnoissa on myöskin vaikea kehittää luottamusta tai yhteistyösuhteita toimittajien kanssa (Uenk & Telgen 2019). Tähän syynä on ollut esimerkiksi lyhyet hankintasopimukset, mitkä vaikeuttavat läheisen toimittajayhteistyön kehittämistä pitkällä tähtäimellä (Nieminen 2016, 215).

2.1 Palveluhankinnat

Julkiset hankinnat, kuten muutkin hankinnat, voidaan jakaa rakennusurakoiden lisäksi tavaraja- ja palveluhankintoihin. Palveluhankinnat tarkoittavat niitä hankintoja, joiden kohteena on palvelujen suorittaminen, pois lukien julkiset rakennusurakat (Eskola et al. 2017, 46). Lisäksi palveluhankinnaksi käsitetään myös sellainen hankinta, jossa ostetaan sekä palvelua että tavaraa, mutta palvelujen arvo on suurempi kuin tavaroiden arvo (Kontio, Kronström, Kumlin & Mäki 2017, 58).

Koska yhä isompi osa organisaatioiden hankinnoista on palveluita, ovat palvelut keskeinen osa hankintoja (Nieminen 2016, 190). Esimerkiksi vuonna 2018 Suomen julkista hankinnoista 59 prosenttia oli palveluhankintoja. Palveluhankintojen osuus julkisista hankinnoista on ollut kasvussa, sillä palveluita on ulkoistettu yhä enemmän yksityiselle sektorille. (Merisalo et al. 2021, 23, 50.) Palveluhankintojen merkityksen kasvaessa, organisaatiot kiinnittävät entistä enemmän huomiota mahdollisiin etuihin, joita voidaan saavuttaa strategisemmalla lähestymistavalla palveluiden hankinnassa (Heinis et al. 2022).

Aikaisempi palveluhankintojen tutkimus on keskittynyt viimeisen vuosikymmenen aikana erityisesti palvelukolmioon (*service triad*). Palvelukolmiossa hankkija (H) tekee sopimuksen toimittajan (T) kanssa, joka toimittaa palvelun suoraan hankkijan loppuasiakkaalle (L) (kuva 2). Palvelukolmiosta on hahmotettavissa palveluhankintojen ongelmallisuus: koska hankkija ei itse koe palvelua suoraan, hankkijan onnistuminen loppuasiakasta kohtaan riippuu palvelun toimittajasta. Nämä ongelmat ovat yhdistettävissä myös julkisiin palveluhankintoihin. (Uenk & Telgen 2019.)

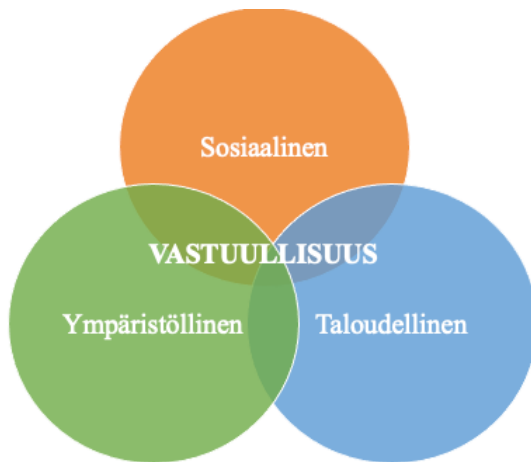
Kuva 2. Palvelukolmio (mukaillen Uenk & Telgen 2019)

Palveluiden hankintaan liittyy myös muita haasteita. Useiden tutkimusten mukaan palveluiden hankinta on haastavampaa kuin tavaroiden hankinta (Wynsta, Rooks & Snijders 2018). Palveluhankinnat eroavat erityisesti siten tavarahankinnoista, että halutun palvelun määrittely on haastavampaa ja täten myös tärkeämpi osa hankintaprosessia (Nieminen 2016, 55). Palveluhankintojen haasteena on laadun arvioimisen vaikeus sekä suorituskyvyn mittaamisen monimutkaisuus. Palveluhankinnan laadunhallintaa vaikeuttaa erityisesti se, että palvelun toteuttamisen ja sen onnistumisesta kertovan tiedon saannilla on pitkä aikaväli. (Heinis et al. 2022.) Palveluiden hankintaprosessiin liittyy myös tavarahankintoja suurempi ostajan epävarmuus, jonka lieventäminen vaatii ylimääräistä työtä (Wynsta et al. 2018).

2.2 Vastuullisuus julkisissa hankinnoissa

Vastuullisuuden idea alkoi esiintymään akateemisessa sanastossa 1980-luvun puolessa välissä, ja 1980-luvun loppupuolelle tultaessa kestävä kehitys alkoi kasvattaa laajempaa huomiota (Portney 2015, 10, 23). Vastuullisuudelle ja kestäväälle kehitykselle on vuosien aikana kehitetty useita satoja määritelmiä ja niitä käytetään kirjallisuudessa myös toistensa synonyymeinä (Johnston, Everard, Santillo & Robert 2007). Tämän takia vastuullisuuden yksiselitteinen määrittäminen on hankalaa. Voidaan kuitenkin todeta, että vastuullisuuden tavoitteena on käsitellä ympäristöllisiä, sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia pitkällä aikavälillä (Witjes & Lozano 2016).

Keskeinen käsite vastuullisuudessa on Elkingtonin (1998) kehittämä kolmoistilinpäätös-malli (*triple bottom line*), jonka mukaan vastuullisuutta voidaan tarkastella kolmen osa-alueen kautta, joita ovat ympäristöllinen, sosiaalinen ja taloudellinen vastuullisuus. Malli on esitetty havainnollisesti kuvassa 3. Jotta yritys voi toimia vastuullisesti, sen tulee saavuttaa tasapaino näiden kolmen osa-alueen risteyksessä. Kun organisaation toiminnassa otetaan kattavasti huomioon kaikki vastuullisuuden osa-alueet, tuottaa se pitkän aikavälin positiivisia taloudellisia vaikutuksia ja kilpailuetua organisaatiolle. (Carter & Rogers 2008.)

Kuva 3. Vastuullisuuden kolmijako (mukaillen Carter & Rogers 2008)

Vastuulliset hankinnat tarkoittavat ympäristöllisen, sosiaalisen sekä taloudellisen vastuullisuuden huomioimista hankintaprosessissa. Vastuullisuuteen tulee kiinnittää huomiota erityisesti toimittajien valinnassa, sillä organisaatio on niin vastuullinen, kuin koko toimitusketjun takana on. (Nieminen 2016, 150.) Julkisten hankintojen vastuullisuudessa johtajuus on merkittävä tekijä vastuullisten hankintojen toteuttamisessa. Mikäli ylin johto tukee kestävästä kehitystä ja sisällyttää vastuulliset hankinnat suunnitteluun, strategiaan ja tavoitteisiin, edesauttaa se myös hankintayksikön vastuullisten hankintojen toteuttamista. (Brammer & Walker 2011.)

Julkisilla hankinnoilla on keskeinen rooli kestävämpään talousmalliin siirtyessä (Manta, Panait, Hysa, Rusu & Cojocaru 2022). Globaalista näkökulmasta erityisesti EU:n jäsenvaltioiden julkisten hankintojen vastuullisuudessa tapahtuu suuria muutoksia. Esimerkiksi maiden hankintalainsäädäntöä on muutettu viime vuosina, tavoitteena edistää julkisten hankintojen vastuullisuutta. (Vluggen et al. 2019.) Amannin, Roehrichin, Eßigin ja Harlandin (2014) mukaan ottamalla huomioon tarjouksissa laajasti sosiaalisen ja ympäristöllisen vastuun tavoitteita, hankintaviranomaiset voivat tehostaa toimittajien kannustimien tehokkuutta. Kestävän kehityksen periaatteiden sisällyttämisellä hankintakäytäntöihin, julkiset hankkijat voivat omaksua kokonaisvaltaisemman lähestymistavan kestävään kehitykseen. On tärkeää, että vastuullisuus sisällytetään hankintaan sen alkuvaiheista elinkaaren loppuun asti, ja täten voidaan luoda myös säästöjä. (Manta et al. 2022.)

Brammerin ja Walkerin (2011) mukaan taloudellinen epävarmuus voi olla suurin este vastuullisille julkisille hankinnoille, sillä julkisen sektorin toimijat ovat vastahakoisia maksamaan enemmän ostaakseen kestävämpiä hyödykkeitä. Vluggenin et al. (2019) mukaan julkisten hankintojen vastuullisuutta edistäisi yksiselitteisempi ja kestävämpi hankintalainsäädäntö, jolloin julkiset hankkijat voivat ottaa helpommin kestävyuden huomioon hankinnoissa. Chengin et al. (2018) mukaan ympäristökriteerien harvempi käyttö tarjouspyynnöissä saattaa johtua siitä, että hankintalakien määritelmät ympäristökriteerien sisällyttämisestä tarjouspyyntöihin ovat epätarkkoja. Myös laissa julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) ympäristöllisen vastuullisuuden huomioiminen ei ole pakollista, vaan ympäristövastuu on huomioitu vain lain harkinnanvaraisissa poissulkemisperusteissa 81 §:ssä.

2.2.1 Ympäristöllinen vastuullisuus

Kuuttiniemen ja Lehtomäen (2017, 257) mukaan ympäristöllinen vastuu käsittää esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillitsemisen, kierrättämisen, ympäristölle haitallisten aineiden käytön vähentämisen sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen. Ympäristövastuun edistämiseen liittyy vahvasti kiertotalous, jonka voidaan nähdä edistävän myös sosiaalista ja taloudellista vastuuta. Kiertotalous pyrkii muuttamaan jätteestä resursseja sekä yhdistämään tuotanto- ja kulutustoiminnan. (Witjes & Lozano 2016.)

Julkisten hankintojen ympäristölliseen näkökulmaan liittyy tiivistä vihreiden julkisen hankintojen (*green public procurement*) käsite. Igarashin, de Boerin ja Michelsenin (2015) mukaan vihreät julkiset hankinnat ovat kestävästä kehitystä edistävä, näkyvä taloudellinen väline. Vihreissä julkisissa hankinnoissa pyritään vähentämään hankittavien hyödykkeiden ekologisia vaikutuksia sisällyttämällä hankintoihin ympäristöllisiä kriteerejä (Lăzăroiu et al. 2020). Vihreitä julkisia hankintoja käytetään yhä enemmän ja niillä voidaan olettaa olevan tärkeä rooli kestävämmien kulutus- ja tuotantotapojen muuttamisessa (Cheng et al. 2018).

Sisällyttämällä julkisiin hankintoihin ympäristökriteerejä, julkisella sektorilla odotetaan olevan valtaa vaikuttaa yksityisiä toimittajia käyttäytymään ympäristölle vähemmän haitallisesti (Lundberg, Marklund, Strömbäck & Sundström 2015). Julkisten hankintojen ympäristöystävällisyyteen voidaan vaikuttaa kokonaisvaltaisesti vihreiden julkisten hankintojen

kautta. Lisäksi ympäristönäkökohdat voidaan ottaa huomioon toimintatapojen suunnittelulla sekä ekologisten markkinoiden hyödyntämisen avulla. (Cheng et al. 2018.)

2.2.2 Sosiaalinen vastuullisuus

Sosiaalinen vastuullisuus keskittyy ensisijaisesti sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Se käsittää eriarvoisuuteen, sukupuoleen perustuvaan syrjintään, köyhyyteen, monimuotoisuuteen sekä palkkoihin ja koulutukseen liittyvät ongelmat. (Mani, Agrawal & Sharma 2015.) Popovicin, Barbosa-Povoan, Kraslawskin ja Carvalhon (2018) mukaan sosiaalinen vastuullisuus käsittää lisäksi turvallisuuteen, terveyteen, ihmisoikeuksiin, lapsityövoimaan, työntekijöiden oikeuksiin sekä työsuhte-etuihin liittyvät kysymykset.

Sosiaalisen vastuun huomioiminen julkisissa hankinnoissa tarkoittaa, että julkiset hankkijat ottavat hankintojen vaikutukset huomioon laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Koska sosiaalisesti kestävät hankinnat saavat aikaan yhteiskunnallisia hyötyjä lisäämällä työkyvyn parantamista ja ehkäisemällä syrjäytymistä, luovat sosiaalisesti vastuulliset julkiset hankinnat myös säästöjä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 8.) Sosiaalisesti vastuulliset hankinnat edistävät monimuotoisuutta ja osallistuttamista tukemalla pienempiä yrityksiä, huomioimalla eettisiä näkökohtia, työntekijöiden terveyttä ja turvallisuutta sekä ihmisoikeuksia koko toimitusketjussa (Manta et al. 2022).

Vastuullisilla julkisilla hankinnoilla on tärkeä rooli sosiaalisten hyötyjen tuottamisessa sekä suoraan että yksityisen sektorin organisaatioiden toimintaan vaikuttaen (Brammer & Walker 2011). Vluggenin, Kuijpersin, Semeijnin ja Geldermanin (2020) mukaan sosiaalisen vastuullisuuden huomioimisessa hankkijan ja toimittajan välinen yhteistyö on erityisen tärkeää. Sosiaalinen vastuullisuus tulisi ottaa osaksi julkisia hankintoja strategisen lähestymistavan kautta, minkä avulla voidaan edistää markkinoiden ja sosiaalisen tasa-arvon kehitystä yhteiskunnassa. Jotta julkisten hankintojen sosiaalinen vastuu toteutuu, toimittajilla tulee olla selkeä näkemys ja ymmärrys siitä, miksi sosiaalisen kestävyuden kehittäminen on tärkeää.

2.2.3 Taloudellinen vastuullisuus

Taloudellisen vastuullisuuden tavoitteena on saavuttaa tila, jossa nykyinen taloudellinen toiminta ei kuormita suhteettomasti tulevaa taloudellista toimintaa. Taloudellisessa vastuullisuudessa lyhyen aikavälin taloudellisten tavoitteiden saavuttamisella mahdollistetaan myös taloudellisten tavoitteiden saavuttaminen tulevaisuudessa (Gaus, Wehking, Glas & Eßig 2022.) Kuuttiniemen ja Lehtomäen (2017, 258) mukaan taloudellista vastuullisuutta voidaan edistää esimerkiksi talousrikollisuuden torjumisella, laillisen yritystoiminnan tukemisella sekä verojen ja muiden maksujen kertymisen turvaamisella.

Seuringin ja Müllerin (2008) mukaan taloudellista vastuuta pidetään toimitusketjun hallinnassa tärkeimpänä, sillä ilman taloudellista kannattavuutta toimitusketjut eivät onnistu. Hankinnoissa taloudellista vastuullisuutta voidaan huomioida esimerkiksi hinnan, tuotteen laadun sekä palvelun suorituskyvyn kautta (Memari, Dargi, Akbari Jokar, Ahmad & Rahim 2019). Toimittajan taloudellinen vastuu voidaan varmistaa tilaajavastuulain avulla, minkä seurauksena toimittajaa veloitetaan toimittamaan erilaisia selvityksiä, pääosin sen taloudelliseen vastuuseen liittyen. Näitä selvityksiä ovat esimerkiksi merkintä ennakkoperintä- sekä työnantajarekisteristä ja selvitys verovelasta. (Kuuttiniemi & Lehtomäki 2017, 165, 168.)

Koska julkinen sektori on merkittävä ostaja, taloudellisesti vastuullisten julkisten hankintojen avulla on mahdollista parantaa koko alueen taloudellista kestävyyttä (Wontner et al. 2020). Hankintojen taloudellista vaikutusta voidaan mitata ja arvioida elinkaarikustannusten avulla, millä on mahdollista arvioida myös hankinnan vastuullisuutta (Gaus et al. 2022). Elinkaarikustannuksiin sisältyy koko hankinnan elinkaaren aikana syntyvät kustannukset, joita ovat hankinta-, käyttö-, huolto-, kierrätys- ja jätevaiheen sekä muut hankitun hyödykkeen elinkaaren aikaiset kustannukset (Eskola et al. 2017, 363). Elinkaarikustannusten käytöllä julkishallinnon viranomaiset voivat muuttaa tulevien vuosien budjettisuunnitteluaan ja tehdä siten taloudellisesti järkeviä hankintapäätöksiä. Täten kilpailutuksissa voidaan valita myös kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous. (Gaus et al. 2022.)

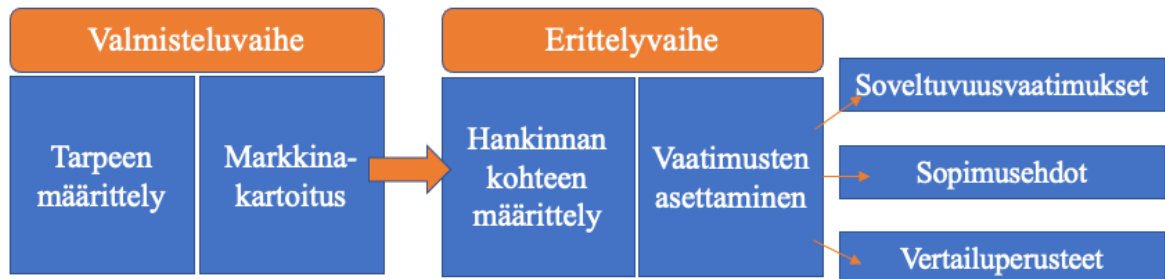
2.3 Vastuullisuuden huomioiminen tarjouspyynnössä

Hankintalain (1397/2016) 2 §:n 2 momentin mukaan julkisten hankintayksiköiden tulee pyrkiä toteuttamaan hankintoja mahdollisimman taloudellisesti, suunnitelmallisesti sekä laadukkaasti, huomioiden samalla ympäristöllisiä ja sosiaalisia näkökohtia. Lain 98 §:n 1 momentin mukaan hankintayksikkö voi asettaa hankintasopimuksen toteuttamiselle erityisehtoja, edellyttäen, että ehdot liittyvät hankinnan kohteeseen. Ehdot voivat liittyä taloudellisiin, sosiaalisiin, innovaatio- ympäristö- tai työllisyysnäkökohtiin. Näitä näkökohtia voidaan ottaa huomioon tarjouspyynnön soveltuvuusvaatimuksissa, vertailukriteereissä sekä sopimusehdoissa (Kuuttiniemi & Lehtomäki 2017, 277, 283, 286). Lisäksi vastuullisuus voidaan ottaa huomioon hankinnan vähimmäisvaatimuksissa, jotka asetetaan usein hankinnan kohteen kuvaukseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 27).

Vastuullisuuden sisällyttämisessä tarjouspyyntöön on erityisen tärkeää varata aikaa hankinnan valmisteluun sekä markkinakartoitukseen. Jo hankinnan esivalmisteluissa on keskeistä määrittää, mihin vastuullisuuden tavoitteisiin hankinnassa pyritään. Näitä tavoitteita voi olla esimerkiksi erityisryhmien huomioiminen tai ympäristökuormituksen vähentäminen (Kuuttiniemi & Lehtomäki 2017, 261, 263.) Markkinakartoituksella hankintayksikkö voi selvittää markkinatilannetta sekä kartoittaa toimittajaehdokkaista ennen tarjouskilpailun aloittamista (Kontio et al. 2017, 93). Markkinakartoituksen avulla hankintayksikkö voi selvittää, onko markkinoilla saatavilla sellaisia hyödykkeitä, jotka täyttävät suunnitellut vastuullisuusvaatimukset (Kuuttinen & Lehtomäki 2017, 262). (Kuva 4.)

Kun tarjouspyyntöön asetetaan vastuullisuusvaatimuksia ja hankinnan kohde määritetään, tulee hankintayksikön ottaa huomioon hankintalain periaatteet tasapuolisesta ja syrjimättömästä kohtelusta, avoimuudesta ja suhteellisuusperiaatteen huomioon ottamisesta (Kuuttinen & Lehtomäki 2017, 267). Jotta nämä toteutuvat, olisi hankinnan kohteen määrittelyssä hankinta-asiantuntijan lisäksi suotavaa olla mukana myös hankinnan kohteen substanssiasiantuntija sekä juridiikan, talouden ja käyttäjän tai asiakkaan edustajat (Kontio et al. 2017, 94). Hankinnan kohteen määrittelyssä voidaan ottaa huomioon hankinnan kohdetta koskevat vastuullisuuden vähimmäisvaatimukset (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 27). Lisäksi hankinnan vastuullisuusvaatimuksia voidaan asettaa tarjoajaa koskeviin soveltuvuusvaatimuksiin, eli poissulkemisperusteisiin, tai sopimusehtoihin. Vastuullisuusnäkökulmat voidaan

ottaa huomioon myös vertailuperusteina, joissa tarjoaja voi saada lisäpisteitä saavuttamalla asetetut vastuullisuustavoitteet (Lundberg et al. 2015). (Kuva 4.)

Kuva 4. Vastuullisuuden huomioiminen tarjouspyynnön valmisteluprosessissa

Vastuullisten hankintakriteerien määrä tarjouspyynnöissä on oleellista, sillä Amannin et al. (2014) mukaan mitä enemmän tarjouspyyntöihin sisällytetään vastuullisia kriteerejä, sitä vastuullisempia hankintasopimuksia saavutetaan. Kuuttiniemen ja Lehtomäen (2017, 260) mukaan sosiaalista ja taloudellista vastuullisuutta suositellaan liitettäväksi osaksi tarjouspyynnön poissulkemisperusteita sekä sopimusehtoja, joihin liitetään usein esimerkiksi sosiaalisen vastuun työllisyyteen liittyvät kriteerit. Koska sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat eivät usein suoranaisesti liity hankinnan kohteeseen, sopivat ne harvemmin käytettäväksi vertailukriteereinä. Poikkeuksena on esteettömyyden käyttäminen vertailuperusteena siihen soveltuvissa hankinnoissa. Sen sijaan ympäristölliset kriteerit sopivat yleensä käytettäväksi kaikissa tarjouspyynnön kohdissa.

Kriteeristöjä vastuullisuuden huomioimisesta toimittajavalinnassa yksityisellä sektorilla on kehitetty runsaasti. Sen sijaan julkisiin hankintoihin keskittyvä vastaavanlainen tutkimus on vähäisempää, ja keskittyy pääosin ympäristölliseen näkökulmaan. Julkisten hankintojen tarjouspyynnöissä ympäristöllistä vastuuta voidaan huomioida esimerkiksi energian käyttöön, EU-ympäristömerkkeihin ja dokumentoituihin liittyvillä kriteereillä (Igarashi et al. 2015). Sosiaalista vastuuta julkisen sektorin tarjouspyynnöissä voidaan huomioida kriteereillä, jotka edellyttävät työntekijöiden syrjimättömyyttä ja yhtäläisiä mahdollisuuksia, työympäristön turvallisuutta sekä työntekijöiden teknistä ja vastuullista kouluttamista (Montalbán-Domingo, García-Segura, Sanz & Pellicer 2018). Edellä mainittujen kriteerien lisäksi taulukossa 1 on esitelty yksityisissä hankinnoissa esiintyviä vastuukriteerejä, joita olisi mahdollista sisällyttää myös julkisen sektorin tarjouspyyntöihin.

Taulukko 1. Toimittajavalinnan kriteerejä (mukaillen Memari et al. 2020; Jain & Singh 2020)

Näkökulma	Kriteeri
Taloudellinen	Toimitusaikatauluun sitoutuminen
Taloudellinen	Kuljetuskustannukset
Taloudellinen	Hyödykkeen laatu
Taloudellinen	Taloudellinen asema
Taloudellinen	Vakuutukset
Sosiaalinen	Ihmisoikeuksien noudattaminen
Sosiaalinen	Työntekijöiden hyvinvointi
Sosiaalinen	Työntekijöiden oikeudet
Sosiaalinen	Läpinäkyvyys
Sosiaalinen	Eettisten kysymysten huomioiminen
Ympäristöllinen	Kasvihuonekaasujen vähentäminen
Ympäristöllinen	Ympäristöystävällisten materiaalien käyttö
Ympäristöllinen	Kierrättäminen
Ympäristöllinen	Kestävien teknologioiden käyttö
Ympäristöllinen	Energiatehokkuus
Ympäristöllinen	Ympäristösertifikaatit

Hankintayksiköiden tulee huomioida tarjouspyyntöjen laadinnassa myös hankintalainsäädännössä määriteltyjä ehtoja vastuullisuuteen liittyen. Hankintalain (1397/2016) 80 §:ssä esitellään pakolliset poissulkemisperusteet, joiden toteutuessa hankintayksikön on suljettava tarjoaja tarjouskilpailun ulkopuolelle. Pykälä käsittelee taloudellisia näkökohtia, liittyen muun muassa rahanpesuun, lahjuksiin ja rikollisen toiminnan rahoittamiseen. Lain 81 § käsittelee harkinnanvaraisia poissulkemisperusteita, joiden toteutuessa hankintayksikkö voi halutessaan sulkea tarjoajan tarjouskilpailun ulkopuolelle. Pykälässä on huomioitu taloudellisen vastuun lisäksi lyhyesti myös ympäristöllistä ja sosiaalista vastuuta. Harkinnanvaraisiksi poissulkemisperusteiksi 81 §:ssä on listattu muun muassa veromaksujen laiminlyönti, työehtosopimusten tai ympäristö-, sosiaali- ja työoikeudellisten velvoitteiden rikkominen sekä aikaisempien hankintasopimusten noudattamisen merkittävät puutteet.

Hankintalain (1397/2016) 87 §:n mukaan hankintayksikön tulee käyttää yhteistä eurooppalaista hankinta-asiakirjaa alustavana näyttönä siitä, että tarjoaja täyttää lain 80 ja 81 §:ssä esitetyt poissulkemisperusteet. Kyseessä on ESPD-lomake (*European Single Procurement Document*), jota tulee käyttää kaikissa EU-kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa, lukuun

ottamatta sosiaali- ja terveyshankintoja sekä muita erityisiä palveluhankintoja. ESPD-lomake liitetään osaksi tarjouspyyntöaineistoa ja tarjoajan tulee täyttää se tarjouksen jättämisen yhteydessä. Mikäli tarjoajan täytettyä ESPD-lomakkeen käy ilmi, että tarjoaja ei täytä lomakkeen ehtoja, hankintayksikön on suljettava tarjoaja pois tarjouskilpailusta. (Kontio et al. 2017, 191-192, 194-195.)

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Se suoritettiin liiketaloustieteelle tyypillisenä laadullisena tutkimuksena, jossa asetelmana on yhden tai enintään kahden tapauksen tutkiminen (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 46). Koska laadullisella tutkimuksella ei ole teoriaa eikä paradigmaa, on sen selkeä määrittäminen vaikeaa (Metsämuuronen 2008, 9). Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 161) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin tavoitteena tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä paljastamaan sekä löytämään uutta tietoa.

Tutkimusstrategiana käytettiin case- eli tapaustutkimusta. Tapaustutkimus on keskeinen laadullisen tutkimuksen tiedonhankinnan strategia (Metsämuuronen 2008, 18) ja se on yleisimpiä liiketaloustieteellisen tutkimuksen laadullisista menetelmistä. Tapaustutkimuksessa tutkitaan yhtä tai enintään muutamaa tarkoin valittua tapausta. (Koskinen et al. 2005, 154.) Tavoitteena tapaustutkimuksessa on useimmiten ilmiöiden kuvailu ja tyypillisesti tutkimuskohteeksi valitaan yksittäinen tapaus, jota tutkitaan sen luonnollisessa tilassa (Hirsjärvi et al. 2009, 135). Tapaustutkimuksen toteutus oli perustelua, sillä tapaustutkimukselle tyypillisenä, myös tässä tutkimuksessa käytettiin yhden otoksen tutkimusta, jonka kohteena oli julkisorganisaatio Kela sekä sen palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuus.

3.1 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimusaineistona käytetyt Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöt pyydettiin sähköpostitse Kelan hankintayksiköltä. Aineistoksi pyrittiin valikoimaan sellaisia tarjouspyyntöjä, joiden kilpailutuksissa kummatkin haastateltavat olisivat olleet mukana. Haastateltavilla oli kuitenkin vain vähän yhteisiä kilpailutuksia, minkä takia toinen haastateltava on ollut mukana kaikissa analysoitujen tarjouspyyntöjen kilpailutuksissa ja toinen haastateltava kahdessa. Tarjouspyynnöt ovat palveluhankinnoista, jotka on kilpailutettu vuosina 2020–2022 ja ylittävät EU:n kynnyksarvon. Kolme tarjouspyynnöistä ovat Kelan asiakkaille suunnatuista hankinnoista ja kaksi Kelan sisäisistä hankinnoista. Aineistona käytetyt tarjouspyynnöt ovat kaikki eri toimialoilta ja ne on esitelty taulukossa 2.

Taulukko 2. Aineistona käytetyt tarjouspyynnöt

Tarjouspyynnön hankinnan kohde	Kilpailutusvuosi	Hankinnan ennakoitu arvo € (alviton)
Viestintä- ja markkinointipalvelut	2020	2 500 000
Perustoimeentulotukena korvattavat muutto- ja varastointipalvelut	2021	3 000 000
Taksipalvelut	2021	26 500 000
Kuvataidepsykoterapia	2022	1 300 000
Kiinteistöhuollon ja ulkoalueiden hoidon palvelut	2022	500 000

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa käytettiin tarjouspyyntödokumenteista kootun tiedon lisäksi kahta haastattelua. Haastattelu sopii aineistonhankinnanmenetelmäksi, kun halutaan syventää saatavia tietoja sekä selventää saatavia vastauksia (Hirsjärvi et al. 2009, 205). Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluina eli teemahaastatteluina, mikä on yleisin laadullisen aineiston keruumenetelmä. Teemahaastattelua pidetään tehokkaana menetelmänä, sillä haastattelijä voi ohjata haastattelua ilman, että kontrolloi sitä täysin. Myös haastateltava voi vastata kysymyksiin omin sanoin ja sallii täten haastateltavalle enemmän vapauksia. (Koskinen et al. 2005, 104-105.) Lisäksi teemahaastattelu sopii käytettäväksi tilanteessa, jossa halutaan selvittää heikosti tiedossa olevia asioita (Metsämuuronen 2008, 41). Teemahaastattelu koettiin tutkimukselle sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä julkisten palveluhankintojen vastuullisuuden tutkimus on vielä vähäistä. Lisäksi teemahaastatteluiden avulla oli mahdollista saada laajempaa tietoa Kelan palveluhankintojen vastuullisuudesta, sekä antaa lisätietoa tarjouspyynnöistä havaittuihin asioihin.

Haastattelut toteutettiin loka- ja marraskuussa 2022 Teams-sovelluksen välityksellä kahdelle Kelan toimihenkilölle, joita haastateltiin yksitellen. Molemmat haastateltavat työskentelevät Kelan hankintapalveluryhmässä. Anonymiteetin säilyttämiseksi haastateltavista käytetään jäljempänä nimityksiä *Haastateltava A* ja *Haastateltava B*. Haastateltava A on työskennellyt Kelan palveluhankintojen parissa noin neljä vuotta ja haastateltava B on työskennellyt Kelalla hankinta-asiantuntijana noin viisi vuotta. Haastattelukysymykset (liite 1) toimitettiin ennen haastattelua haastateltaville, jotta he ehtivät tutustua kysymyksiin etukäteen. Haastateltava A:n haastattelu kesti noin 23 minuuttia ja Haastateltava B:n haastattelu noin 31

minuuttia. Molemmat haastattelut äänitettiin, jonka jälkeen ne litterointiin analyysiprosessia varten.

3.2 Tutkimusmenetelmä ja analyysiprosessi

Tutkimusmenetelmänä tarjouspyyntöjen ja haastatteluiden analyysissä käytettiin sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata aineistoa sanallisesti, luoden tutkittavasta tapauksesta kuvauksen tiivistetyssä ja yleistetyssä muodossa. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen sekä teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 113, 116-117.) Tutkimusaineistona käytetyt haastattelut analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Palveluhankintojen tarjouspyynnöt käsiteltiin ensin teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmin, ja sitten aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin.

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus, ilman, että analyysi pohjautuu aikaisempiin havaintoihin, tietoon tai teoriaan. Täysin aineistonlähtöistä analyysiä pidetään kuitenkin vaikeasti toteutettavana, sillä havainnot pohjautuvat usein edes etäisesti teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-106.) Tämä ongelma on tiedostettu myös tämän tutkimuksen aineistojen sisällönanalyysissä, mutta aineistoja on pyritty analysoimaan ilman aikaisempiin tietoihin tai teorioihin pohjautuvaa tietoa. Teorialähtöisessä analyysissä aineiston analyysiä taas ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu teoria, malli tai kehys. Teorialähtöisessä analyysissä on yleistä, että teoreettisessa osassa on esitelty valmiiksi esimerkiksi kategoriat, joihin aineisto sovitetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-108.) Myös tässä tutkimuksessa määriteltiin etukäteen vastuullisuuden kategoriat Elkingtonin (1998) luoman kolmoistilinpäätös-mallin mukaan, joiden pohjalta tarjouspyyntöjen hankintakriteerit kategorisoitiin.

Haastatteluiden litteroinnin jälkeen aloitettiin niiden analysointi. Haastatteluja analysointiin sekä yksittäin että toisiinsa verraten. Litteroiduista haastatteluista pyrittiin löytämään vastauksia siihen, millä keinoin vastuullisuutta pyritään huomioimaan julkisissa palveluhankinnoissa. Tavoitteena oli myös saada kattava kuva Kelan palveluhankinnoista kokonaisuudessaan sekä selvittää keinoja, joiden avulla vastuullisuus voidaan huomioida palveluhankintojen tarjouspyynnöissä. Lisäksi haastatteluaineistoista pyrittiin löytämään vastauksia

selittämään tarjouspyyntöjen sisältöä ja saamaan tietoa tarjouspyyntöjen sekä hankintakriteerien laadintaan liittyvästä prosessista Kelalla.

Tarjouspyyntöjen analysointi aloitettiin lukemalla tarjouspyynnöt yksitellen läpi, minkä jälkeen tarjouksista poimittiin Exceliin ne hankintakriteerit, jotka käsittelivät vastuullisuutta. Excelissä hankintakriteerit värikoodattiin tarjouspyyntökohtaisesti sen mukaan, mitä vastuullisuuden osa-alueita ne käsittelivät. Tämän jälkeen vastuullisuuskriteereistä muodostettiin diagrammi vastuullisuuden eri osa-alueiden jakaumien mukaan. Seuraavaksi hankintakriteerit jaoteltiin yksi vastuullisuuden osa-alue kerrallaan eri aihepiireihin taulukoihin. Aihepiirien jaottelu tapahtui sen mukaan, mitä aiheita taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen vastuullisuuden kriteereissä huomioitiin. Esimerkiksi ympäristöllisen vastuullisuuden kriteereistä oli havaittavissa ajoneuvojen ympäristöystävällisyyden huomioiminen, joten siitä muodostettiin yksi ympäristökriteerien aihepiireistä. Lisäksi taulukkoon poimittiin aina tarjouspyynnöistä yksi esimerkkikriteeri kyseisestä aihepiiristä.

4 Kelan palveluhankintojen vastuullisuus

Haastateltava A:n mukaan Kelan hankinnat jaetaan IT-, tavara- ja palveluhankintoihin. Joh-tuen etuuspuolen isoista hankinnoista, on vuonna 2022 kappalemääräisesti noin 70 prosent-tia Kelan hankinnoista palveluhankintoja. Palveluhankintoja tehdään sekä Suomen sosiaali-turvaa nauttiville henkilöille että Kelalle sisäisesti. Haastateltava B:n mukaan Kelalle han-kitaan sisäisesti esimerkiksi työterveys-, kiinteistönhuolto-, media-, käänös-, siivous- ja postipalveluhankintoja. Haastateltavien mukaan Kelan asiakkaille hankittaviin etuuspalve-luihin kuuluvat muun muassa kuntoutus-, vammaisten tulkkaus- ja taksipalveluiden hankin-nat. Lisäksi Kelan palveluhankintoihin sisältyy toimeentulotukena korvattavat optikko- sekä muutto- ja varastointipalvelujen kilpailuttaminen (B).

Kelalla ei ole varsinaisesti hankintastrategiaa, mutta vastuullisuutta huomioidaan Kelan stra-tegisissa hankintalinjauksissa, jotka on linjattu vuonna 2020. Strategisten hankintalinjauk-sien laadinnassa kantavana ajatuksena on ollut saada Kelan hankintoja vastuullisemmaksi ja ottaa vastuullisuusasioita mahdollisuuksien mukaan enemmän huomioon. (A.) Kelan strate-giset hankintalinjaukset sisältävät seitsemän linjausta sekä 20 kehittämistoimenpidettä, joita ovat esimerkiksi suorituskykymittareiden lisääminen sekä eettisen ohjesäännön ja toimitta-jayhteistyön kehittäminen (Kela 2020). Strategisia hankintalinjauksia pyritään huomioimaan kaikissa Kelan hankinnoissa, jotta Kelan missio asiakaslähtöisistä, vastuullisista ja vuoro-vaikutteisista hankinnoista toteutuu (B).

Strategisten hankintalinjausten tavoitteiden edistämiseksi Kelalla on kehitetty erilaisia mit-tareita ja työkaluja. Tällä hetkellä kehitettävänä ovat esimerkiksi vaikuttavuuspankki ja vas-tuullisuuden raportoitiin keskittyvä väline. Vaikuttavuuspankkiin on tarkoitus kerätä esi-merkkejä siitä, miten ympäristöllistä, sosiaalista ja taloudellista vastuullisuutta voidaan mää-rittää hankinnassa. Vastuullisuuden raportointiin keskittyvän välineen avulla on tarkoitus kartoittaa, millaisia vaikuttavuuteen tai vastuullisuuteen liittyviä vaatimuksia hankinnassa on ollut, sekä mitä niistä on saavutettu. Lisäksi välineen tarkoituksena on saada tietoa siitä, miten tulos on saavutettu sekä kuinka merkityksellinen saavutettu tulos on. Täten tulevai-suudessa Kelalla tulee olemaan parempaa dataa siitä, missä hankinnassa on huomioitu

mitäkin vastuullisuuden osa-aluetta ja minkälaiset tulokset vastuullisuuden huomioimisessa on saavutettu. (B.)

4.1 Vastuullisuuden huomioiminen Kelan palveluhankinnoissa

Kelan hankintaprosessissa ensisijaisena tavoitteena on hankkia tarvittava tavara tai palvelu, jonka jälkeen vastuullisuus pyritään huomiomaan hankinnassa, sen kohde ja luonne huomioiden. Hankintojen valmisteluvaiheessa tulisi käydä läpi, pystytäänkö hankinnassa huomiomaan kaikkia vastuullisuuden kolmea osa-aluetta. Vastuullisuutta pyritään huomioimaan Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöissä pakollisissa ehdoissa, vertailukriteereissä sekä sopimusehdoissa. (A.) Tarjouspyyntöjen laadinnassa taloudellinen vastuu tulee huomioitua suurimmaksi osin lainsäädännön takia, minkä takia se on huomioitu jo valmiiksi kaikissa hankintapalveluryhmän tarjouspyyntömateriaaleissa. Hankintaprosessin alkuvaiheessa tilaajan kanssa käydään yhdessä läpi se, millaisin keinoin palvelun hankinnassa voitaisiin huomioida vastuullisuutta. Esimerkiksi Kelan taksihankinnassa koettiin hyväksi keinoksi huomioida ympäristövastuuta autojen päästöttömyydellä, jonka takia se kirjattiin osaksi tarjouspyynnön vaatimuksia. (B.)

Tarjouspyyntöjen kriteerien lisäksi vastuullisuutta huomioidaan myös Kelan eettisellä ohjeistolla. Se liitetään osaksi jokaista Kelan tarjouspyyntöä, ja jokaisen palveluntarjoajan tulee sitoutua sen noudattamiseen. (A.) Eettinen ohjeisto keskittyy pääosin sosiaalisen vastuullisuuteen, mutta huomioi myös ympäristöllistä vastuullisuutta. Sosiaalisen vastuullisuuden osalta ohjeisto huomioi työntekijöiden ihmis- ja työoikeuksien noudattamista, terveyttä ja turvallisuutta. Ympäristövastuun osalta ohjeisto huomioi hankinnan ilmasto- ja ympäristöystävällisyyttä, resurssitehokkuutta sekä jätteiden ja ympäristölle haitallisten aineiden käsittelyä. (Kela 2021.)

Palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteereihin liittyy useita haasteita. Vaikka Kela on iso ostaja markkinoilla, ei se kykene yksin muuttamaan markkinoita, vaan vastuullisuusasioita tulisi viedä yhdessä eteenpäin. Myös Kelan sisäinen muutosvastarinta vaikeuttaa vastuullisuuskriteerien sisällyttämistä tarjouspyyntöihin. Vaikka vastuullisuusasioita pyritään huomiomaan paremmin, on Kela myöskin isona vanhana laitoksena hidas liikkeiltään muuttamaan. (A.) Osaltaan vastuullisuuden huomioimista tarjouspyynnöissä

vaikeuttaa kiire, sillä usein hankinnassa on mukana vain yksi hankinta-asiantuntija, jolloin aika tarjouspyynnön sisällön vaikuttamiseen on rajallinen. Koska yksittäinen hankinta-asiantuntija ei kykene riittävästi vaikuttamaan tarjouspyyntöjen vastuullisuuteen, tulisi johdolla olla ymmärrystä vastuullisuusasioista sekä niiden tärkeydestä. (B.) (Kuva 5.)

”Tiedon lisääminen myös Kelan ylemmissä tahoissa ja tavallaan alaisten kannustaminen ja rohkaisu tällaisen vastuullisuuden huomioimiseen, niin mä luulen, että sitä kautta me tultaisiin saamaan enemmän näitä hankintoja, jossa näitä muutakin, kuin taloudellista vastuullisuutta on otettu huomioon. Tärkeää, mutta että se vaatii niin kun kannustusta ylhäältä päin.”
– Haastateltava B

Tarjouspyyntöjen vastuullisuutta vaikeuttaa lisäksi hankintojen kulutustehokkuuden huomiointi. Kun tarjouspyyntöihin sisällytetään ympäristöllisiä vaatimuksia, heikentää se taloudellista vaatimusta. (B.) Mitä enemmän tarjouspyynnössä vaaditaan vastuutekijöitä, sitä enemmän palvelun hinta kasvaa. Palvelun tilaajan intressit vaikuttavat myös huomattavasti tarjouspyynnön sisältöön. Mikäli tilaaja ei koe tärkeäksi sisällyttää hankintaan esimerkiksi ympäristövastuuta edistäviä kriteerejä, ei niitä voida sisällyttää hankintaan. (A.) Palvelujen tilaajilla on yleisesti ollut melko vähän kunnianhimoa vaatia palveluntuottajilta sosiaalisia tai ekologisia vaatimuksia, minkä takia niiden määrä tarjouspyynnöissä on ollut vähäisempää. Vastuullisuuden sisällyttämiseen vaikuttaa lisäksi palveluhankinnan kohde. Riippuen palveluhankinnasta, on vastuullisuuden huomiointi toisissa tarjouspyynnöissä helpompaa, kuin taas toisissa. (B.) (Kuva 5.)

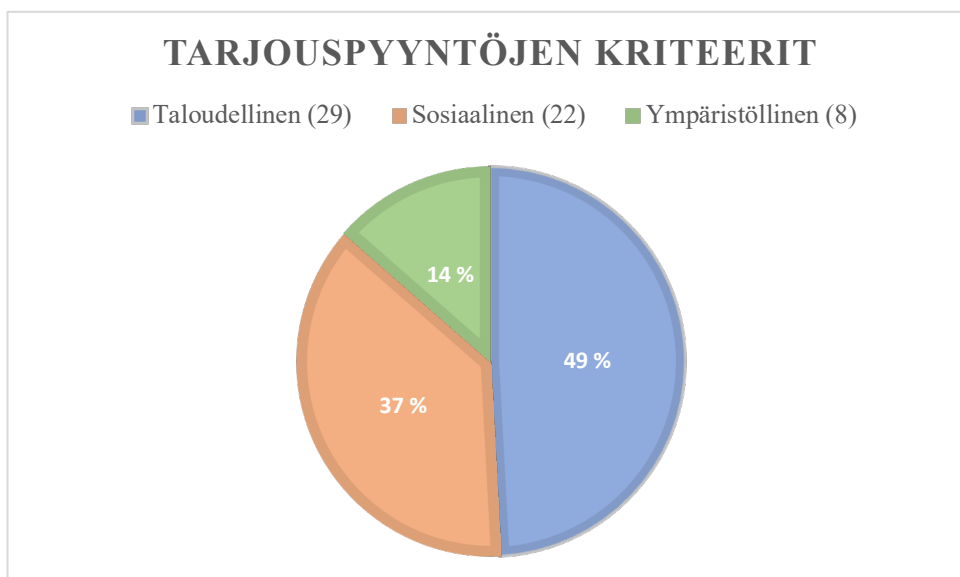

Kuva 5. Palveluhankintojen vastuullisuuden haasteet Kelalla

Vastuullisuuden huomioiminen erilaisten palveluhankintojen tarjouspyynnöissä eroaa haastavuudeltaan. Haastateltava A:n mukaan esimerkiksi taksihankinnassa vastuullisuuden huomioiminen on huomattavan paljon helpompaa, verrattuna kuntoutuspsykoterapian hankintaan. Haastateltava B:n mukaan toisissa palveluhankinnoissa on pidemmät perinteet vastuullisuuskriteerien käytöstä, verrattuna toisiin palvelualueisiin. Tietyissä palveluhankinnoissa perinteitä ei vielä ole, joka on osasyynä siihen, miksi kaikkien vastuullisuuden osa-alueiden sisällyttäminen tarjouspyyntöihin on vielä vähäisempää.

4.2 Tarjouspyyntöjen hankintakriteerit

Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuuden analysoinnissa hyödynnettiin viittä tarjouspyyntöä, joiden hankintakriteerien vastuullisuutta analysoitiin. Tarjouspyynnöissä oli yhteensä 35 vastuullisuusnäkökulmaa huomioivaa kriteeriä. Kaikki vastuukriteerit on esitelty liitteessä 2. Moni hankintakriteeri edisti enemmän kuin yhtä vastuullisuuden osa-alueita, jonka takia esimerkiksi vakuutuksien ottaminen on huomioitu sekä sosiaalisissa että taloudellisissa hankintakriteereissä. Tarjouspyyntöjen vastuullisuutta edistävästä hankintakriteereistä suurin osa, 49 prosenttia, oli taloudellista vastuullisuutta edistäviä. Seuraavaksi eniten, 37 prosenttia, tarjouspyynnöissä esiintyi sosiaalista vastuullisuutta edistäviä hankintakriteerejä. Vähiten tarjouspyynnöissä oli huomioitu ympäristöllistä vastuullisuutta, jota oli huomioitu vain 14 prosentissa vastuullisuutta edistävässä hankintakriteerissä. (Kuva 6.)

Kuva 6. Tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien jakauma

Tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien jakauma tukee myös haastatteluissa esiin tulleita seikkoja. Molempien haastateltavien mukaan Kelan palveluhankinnoissa taloudellista vastuullisuutta huomioidaan eniten, ja haastateltava A:n mukaan taloudellisen vastuun huomioiminen on hankinnoissa helpointa. Haastateltava B:n mukaan tämä johtuu esimerkiksi tilaajavastuulain velvoitteiden täyttämisestä. Haastateltavien mukaan myös sosiaalisen vastuullisuuden huomioiminen on Kelan hankinnoissa melko hyvällä mallilla. Sen sijaan haastateltavien mukaan ympäristöllistä vastuullisuutta huomioidaan vähiten Kelan palveluhankinnoissa, joka on selkeästi nähtävissä myös tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien jakaumassa.

Taloudelliseen vastuullisuuteen voidaan kokea sisältyvän myös hinnan alhaisuus. Hintaa ei olla kuitenkaan huomioitu tarjouspyyntöjen 35 kriteerin määrässä, sillä hinta on kriteeri, joka toistuu jokaisessa hankinnassa, eikä sen täten koettu olevan tutkimuksen tavoitteiden osalta merkittävä. Hinnan vertailukriteerin arvo kertoo kuitenkin siitä, kuinka paljon laadulle, ja täten myös mahdollisesti vastuullisuuden edistämiseksi, on tarjouspyynnössä annettu painoarvoa. Tarjouspyynnöissä hinta oli huomioitu kahdessa kilpailussa 100 prosenttisena vertailukriteerinä, yhdessä 85 prosenttisena, yhdessä 50 prosenttisena sekä yhdessä 30 prosenttisena vertailukriteerinä.

Tarjouspyyntöjen hankintakriteerien noudattamisen seuraaminen on palvelun tilaajan vastuulla (A.), jonka takia hankintapalveluryhmässä työskentelevillä haastateltavilla ei ollut kattavaa tietoa siitä, kuinka vastuukriteerien noudattamista seurataan. Etuuspalveluhankintojen palveluntuottajia seuraa kuitenkin Kelan sopimushankintaryhmä, joka esimerkiksi tietyn väliajoin pyytää toimittamaan dokumentteja palveluntuottajan taloudellisesta tilanteesta. Muissa kuin etuuspalveluhankinnoissa sopimusten noudattaminen on tilaajan yksikön vastuulla. (B.)

4.2.1 Ympäristölliset hankintakriteerit

Ympäristöllistä vastuullisuutta on huomioitu selkeästi vähiten Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen hankintakriteereissä. Yhteensä kriteerejä oli kahdeksan, joista yksi oli huomioitu vertailukriteerinä sekä seitsemän pakollisina ehtoina. Vertailukriteeri liittyi ajoneuvojen päästöluokkaan. Tarjouspyyntöjen ympäristölliset hankintakriteerit jaoteltiin kolmeen

aihepiirin, joita olivat ympäristövelvoitteiden noudattaminen, ajoneuvojen ilmastoystävällisyys sekä ESPD-lomake (taulukko 3).

Taulukko 3. Ympäristöllisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Aihepiiri	Esimerkkikriteeri
Ympäristövelvoitteiden noudattaminen	<i>Tarjoaja vakuuttaa, että sitä eivät koske hankintalain 81 §:ssä säädetty harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet.</i>
Ajoneuvojen ilmastoystävällisyys	<i>Muutoissa käytettävät ajoneuvot täyttävät vähintään EURO 5 tai V päästönormin vaatimukset.</i>
ESPD-lomake	<i>Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESPD-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset.</i>

Hankintalain 81 §:ssä mainittua kansainvälisten sopimusten ympäristövelvoitteiden noudattamista veloitettiin terapiapalveluiden tarjouspyynnössä. Muissa tarjouspyynnöissä lain 81 §:n ympäristöllisen vastuun velvoite huomioitiin ESPD-lomakkeella, jonka täyttämistä edellytettiin neljässä tarjouspyynnössä viidestä. Ympäristöllistä vastuullisuutta huomioidaan lomakkeessa kysymyksellä, jotka liittyvät ympäristölainsäädännön mukaisten velvoitteiden rikkomiseen sekä vaatimuksilla haitallisten ympäristövaikutusten minimoimisesta ja dokumentoidusta ympäristöohjelmasta.

Muutto- ja varastointipalveluiden sekä taksipalveluiden tarjouskilpailuiden tarjouspyynnöissä huomioitiin ajoneuvojen ilmastoystävällisyyttä. Muutto- ja varastointipalvelun tarjouspyynnössä vertailukriteerinä tarjoajan oli mahdollista saada 15 laatupistettä, mikäli sen muutoissa käyttämistä ajoneuvoista vähintään 50 % täytti EURO 6 tai VI päästönormin vaatimukset. Lisäksi tarjouspyynnössä pakollisena ehtona oli, että *Muutoissa käytettävät ajoneuvot täyttävät vähintään EURO 5 tai V päästönormin vaatimukset*. Taksipalveluiden tarjouspyynnöissä pakollisena ehtona oli, että *Tarjoaja sitoutuu siihen, että sillä on palvelukuvauksen kohdan 6.2 mukaisesti käytössään kilpailutusaluekohtainen vähimmäismäärä puhutaita ajoneuvoja 31.12.2024*. Taulukossa 4 on esitetty ympäristöllisten kriteerien huomiointi tarjouspyynnöittäin.

Taulukko 4. Ympäristöllisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin

Kriteeri	Viestintä- ja markkinointipalvelut	Perustoimeentulotukena korvattavat muutto- ja varastointipalvelut	Taksi-palvelut	Kuvataidepsykoterapia	Kiinteistönhuollon ja ulkoalueiden hoidon palvelut
Ympäristövelvoitteiden noudattaminen				X	
Ajoneuvojen ilmastoystävällisyys		X	X		
ESPD-lomake	X	X	X		X

Koska ESPD-lomake tulee liittää osaksi tarjouspyyntöä kaikissa muissa kuin sosiaali- ja terveyshankinnoissa, on se huomioitu kriteerinä kaikissa kilpailuissa, lukuun ottamatta psykoterapiaa. Kuvataidepsykoterapiassa ESPD-lomakkeen kriteerit on sen sijaan huomioitu hankintalain 81 §:n avulla. Laista tulevien velvoitteiden lisäksi ympäristöllistä vastuullisuutta on huomioitu kahdessa hankinnassa, joissa kummassakin kriteerit ovat liittyneet ajoneuvojen ympäristöystävällisyyteen.

Molempien haastateltavien mukaan ympäristövastuullisuuden tekijöitä on huomattavasti helpompaa ottaa huomioon tavara- kuin palveluhankinnassa, jonka takia niiden määrä on palveluhankinnoissa vähäisempää. Kelan palveluhankinnoissa ajoneuvojen ilmastoystävällisyyteen on kiinnitetty huomiota, sekä lisäksi esimerkiksi Kelan siivouspalveluissa ympäristöllistä vastuullisuutta on huomioitu vaatimalla siivousaineiden ekosertifikointia. (B.)

4.2.2 Sosiaaliset hankintakriteerit

Tarjouspyyntöjen kriteereistä sosiaalista vastuullisuutta oli huomioitu yhteensä 22 kriteerissä. Sosiaalista vastuullisuutta oli huomioitu tarjouspyynnöissä yhdessä vertailukriteerissä sekä 21 pakollisessa ehdossa. Sosiaalisen vastuullisuuden hankintakriteerit jaoteltiin kahdeksaan aihepiiriin, joita ovat työehtosopimusten noudattaminen, työterveyshuollon järjestäminen, toiminnan luvat, esteettömyys, vakuutukset, pakotteet, vaadittavien ehtojen todistaminen dokumentein sekä ESPD-lomake (taulukko 5).

Taulukko 5. Sosiaalisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Aihepiiri	Esimerkkikriteeri
Työehtosopimusten noudattaminen	<i>Tarjoaja täyttää kaikki mainitut tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet.</i>
Työterveyshuollon järjestäminen	<i>Tarjoaja täyttää kaikki mainitut tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet.</i>
Toiminnan luvat	<i>Tarjoaja sitoutuu noudattamaan Yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) lupa- tai ilmoitusmenettelyä terveydenhuollon palveluja antaessaan.</i>
Esteettömyys	<i>Vertailukriteeri: tilojen esteettömyydestä on mahdollista saada 3 laatu-pistettä.</i>
Vakuutukset	<i>Tarjoaja vakuuttaa, että sillä on potilasvakuutus, toiminnan vastuuvakuutus ja tapaturmavakuutus.</i>
Pakotteet	<i>Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaan ja sen käyttämään alihankkijaan tai voimavarayksikköön ei kohdistu Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama tai Suomen viranomaisten asettamia pakotteita tai varojen jäädyttämispäätöksiä.</i>
Vaadittavien ehtojen todistaminen dokumentein	<i>Hankintayksikkö voi tarkistaa tarjoajan tiedot Vastuu Groupin Luotettava Kumppani -palvelusta tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset sekä sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein.</i>
ESPD-lomake	<i>Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESPD-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset.</i>

Iso osa sosiaalisen vastuullisuuden kriteereistä on huomioitu niin ikään lainsäädännön tai EU-direktiivien kautta. Työehtosopimusten noudattamista ja työterveyshuollon järjestämistä edellytetään tilaajavastuulain perusteella. Sosiaalista vastuuta edistetään lisäksi vaatimalla palveluun liittyviä vastuuvakuutuksia. Näiden ehtojen toteuttamista ja vakuutuksien ottamista vaaditaan todistettavan dokumentein. Ukrainan sodan myötä julkisissa hankinnoissa tulee ottaa huomioon EU:n ja YK:n asettamia pakotteita, jotka poissulkevat tarjoajan kytkökset Venäjään (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2022). Täten nämä pakotteet on huomioitu myös Kelan tarjouspyynnöissä kevään 2022 jälkeen. Lainsäädännön ja EU-direktiivien lisäksi tarjouspyynnöissä huomioidaan myös toimitilan esteettömyyttä kuvataidepsykoterapian vertailukriteerinä.

ESPD-lomakkeessa sosiaalista vastuuta huomioidaan kysymyksillä, jotka käsittelevät sosiaaliturvamaksujen maksamista, rikollisjärjestöjen toimintaan osallistumista, terrorismirikoksia, lapsityövoiman käyttöä, ihmiskauppaan osallistumista, sosiaali- ja työolainsäädännön mukaisten velvoitteiden rikkomista, ammatin harjoittamiseen liittyvään vakavaan

virheeseen syylistymistä sekä teknistä ja ammatillista pätevyyttä. Taulukossa 6 on esitelty sosiaalisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin.

Taulukko 6. Sosiaalisten kriteerien huomioiminen tarjouspyynnöittäin

Kriteeri	Viestintä- ja markkinointipalvelut	Perustoimeentulotukena korvattavat muutto- ja varastointipalvelut	Taksi-palvelut	Kuvataide-psykoterapia	Kiinteistönhuollon ja ulkoalueiden hoidon palvelut
Työehtosopimusten noudattaminen	X	X	X	X	X
Työterveyshuollon järjestäminen	X	X	X	X	X
Toiminnan luvat			X	X	
Esteettömyys				X	
Vakuutukset	X	X	X	X	X
Pakotteet					X
Vaadittavien ehtojen todistaminen dokumentein	X	X	X		X
ESPD-lomake	X	X	X		X

Kaikissa tarjouspyynnöissä on huomioitu sosiaalisen vastuun osalta työehtosopimusten noudattaminen, työterveyshuollon järjestäminen sekä vakuutuksien ottaminen. Neljässä tarjouspyynnössä ehtoja on vaadittu todistamaan dokumentein sekä kahdessa tarjouspyynnössä on velvoitettu palvelua koskevan toiminnan lupiin. Esteettömyys on huomioitu yhdessä tarjouspyynnössä ja pakotteet on huomioitu tarjouspyynnössä, joka on julkaistu kevään 2022 jälkeen.

Tutkimuksen tarjouspyynnöissä esiin tulleiden kriteerien lisäksi Kela on käyttänyt sosiaalisen vastuullisuuden edistämiseksi myös muita sosiaalisia kriteerejä. Esimerkiksi siivouspalveluhankinnassa vaatimuksena oli, että palveluntarjoajan tulee työllistää osatyökykyisiä. Lisäksi näkövammaisille suunnatuissa hankinnoissa edellytetään toimitilan esteettömyyttä. (B.) Vertailukriteereinä sosiaalisia kriteerejä ei ole käytetty muissa kuin Kelan terapiahankinnoissa, joissa esteettömyydestä on ollut mahdollista saada laatu-pisteitä (A.)

4.2.3 Taloudelliset hankintakriteerit

Tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteereistä 29 oli taloudellista vastuuta edistäviä. Taloudellista vastuuta ei ollut huomioitu lainkaan vertailukriteereissä, vaan kaikki kriteerit olivat tarjouspyyntöjen pakollisissa ehdoissa. Taloudellisen vastuun kriteerit jaoteltiin kahdeksaan aihepiiriin, joita ovat harmaan talouden torjuminen, selvitys voimavarojen käytöstä, verojen maksaminen, taloudellinen kantokyky, vakuutukset, pakotteet, vaadittavien ehtojen todistaminen dokumentein ja ESPD-lomake (taulukko 7).

Taulukko 7. Taloudellisen vastuullisuuden hankintakriteerien aihepiirit

Aihepiiri	Esimerkkikriteeri
Harmaan talouden torjunta	<i>Tarjoaja täyttää kaikki mainitut tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet.</i>
Selvitys voimavarojen käytöstä	<i>Taloudelliseen tilanteeseen ja rahoitusasemaan liittyvät voimavarat: selvitys kyseisten voimavarojen tosiasiallisesta käytettävissä olosta sopimuskauden aikana.</i>
Verojen maksaminen	<i>Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaa ja sen mahdollista alihankkijaa eivät koske hankintalain 80 §:ssä säädetyt pakolliset poissulkemisperusteet.</i>
Taloudellinen kantokyky	<i>Tarjoajan taloudellisen tilanteen tulee olla sellainen, että se on Suomen Asiakastieto Oy:n luokituksessa vähintään A+.</i>
Vakuutukset	<i>Tarjoajalla tulee olla koko sopimuskauden ajan voimassa oleva hankinnan kohteena olevaa toimintaa koskeva toiminnan vastuuvakuutus.</i>
Pakotteet	<i>Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaan ja sen käyttämään alihankkijaan tai voimavarayksikköön ei kohdistu Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama tai Suomen viranomaisten asettamia pakotteita tai varojen jäädyttämispäätöksiä.</i>
Vaadittavien ehtojen todistaminen dokumentein	<i>Tarjoaja on liittynyt Vastuugroup.fi:n Luotettava Kumppani -palveluun tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset.</i>
ESPD-lomake	<i>Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESPD-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset.</i>

Sen lisäksi, että vakuutukset ja pakotteet huomioivat sosiaalista vastuuta, edistävät ne myös taloudellista vastuuta. Taloudellista vastuuta huomioidaan myös tilaajavastuulain ja hankintalain 80 §:n nojalla, jotka edistävät harmaan talouden torjuntaa sekä velvoittavat verojen maksamista. Verojen ja vakuutuksien maksamisen lisäksi tilaajavastuulain mukaisia velvoitteita ovat, että tarjoaja on merkitty ennakkoperintä-, kauppa- ja arvolisäverovelvollisten rekisteriin. Lisäksi tarjouspyynnöissä pyydetään selvitystä taloudellisten voimavarojen käytöstä, taloudellisesta kantokyvystä sekä verojen maksuun sekä muun harmaan talouden yhteyteen liittyvien ehtojen todistamista dokumentein. Edellä mainittujen kriteerien lisäksi

taloudellisen vastuullisuuden toteutumista huomioidaan laajasti ESPD-lomakkeen vaatimusten kautta.

ESPD-lomakkeessa taloudellista vastuuta huomioidaan useilla eri kysymyksillä. Nämä kysymykset liittyvät esimerkiksi alihankkijoiden käyttöön, korruptioon, petoksiin, rahanpe-suun, terrorismin rahoitukseen, verojen maksuun, konkurssiin, maksukyvyttömyyteen, jär-jestelyihin velkojien kanssa, liiketoiminnan keskeyttämiseen sekä taloudelliseen tilanteeseen ja rahoitusasemaan. Taulukossa 8 on esitelty taloudellisten kriteerien huomioimista tarjous-pyyntöittäin.

Taulukko 8. Taloudellisten kriteerien huomioiminen tarjouspyyntöittäin

Kriteeri	Viestintä- ja markkinointi-palvelut	Perustoimeen-tulotukena korvattavat muutto- ja varastointi-palvelut	Taksi-palvelut	Kuvataide-psykoterapia	Kiinteistön-huollon ja ulkoalueiden hoidon palvelut
Harmaan talouden torjunta	X	X	X	X	X
Selvitys voima-varojen käytöstä	X	X	X		X
Verojen maksami-nen	X	X	X	X	X
Taloudellinen kantokyky	X			X	
Vakuutukset	X	X	X	X	X
Pakotteet					X
Vaadittavien ehto-jen todistaminen dokumentein	X	X	X	X	X
ESPD-lomake	X	X	X		X

Kaikissa tarjouspyyntöissä on huomioitu harmaan talouden torjuntaa, verojen maksamista, vakuutuksia sekä vaadittavien ehtojen todistamista dokumentein. Selvitystä voimavarojen käytöstä vaadittiin neljässä tarjouspyyntöissä ja taloudellisen kantokyvyn huomioimista kah-dessa hankinnassa. Kuten sosiaalisissa kriteereissä pakotteet huomioitiin yhdessä hankin-nassa ja ESPD-lomake taloudellisen vastuun osalta neljässä hankinnassa.

Kaikissa Kelan tarjouspyynnöissä otetaan aina huomioon vähintään taloudellinen vastuullisuus. On hankintoja, joissa ei niiden luonteen takia pystytä huomioimaan muuta kuin taloudellista vastuuta sekä työehtosopimusten noudattamista ja työterveyshuollon järjestämistä.

(A.) Tarjouspyyntöjen analyysissa mainittujen kriteerien lisäksi taloudellista vastuullisuutta pyritään lisäksi huomioida tekemällä tarjouspyynnöistä sellaisia, joihin myös pienet- ja keskisuuret yritykset kykenevät sitoutumaan. Tätä on edistetty jakamalla Suomi pienempiin osiin, joissa jokaisessa on järjestetty oma kilpailunsa. Tällöin tarjoajan ei tarvitse sitoutua kovin laajaan maantieteelliseen alueeseen, joka usein on mahdollista vain suuryrityksille.

(B.)

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää julkisorganisaation Kelan palveluhankintojen vastuullisuuden huomioimista. Aihetta tutkittiin Kelan tarjouspyyntöjen kautta, minkä takia yhtenä tavoitteena oli selvittää, millä keinoilla palveluhankintojen tarjouspyynnöissä vastuullisuutta voidaan huomioida. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, millä painotuksilla vastuullisuuden eri näkökulmia tarjouspyynnöissä huomioidaan. Tutkimuksen teorialuvussa käsiteltiin palveluhankintoja, julkisten hankintojen vastuullisuutta kolmoistilinpäätös-mallin mukaisesti sekä vastuullisuuden huomioimista tarjouspyynnöissä. Empiirisen osion aineisto kerättiin kahdella teemahaastattelulla sekä viidellä Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöillä. Aineistomäärän tiivistämisessä hyödynnettiin kuvia, kategorisointia sekä taulukointia. Tässä kappaleessa esitellään tutkimuksen johtopäätökset ja päätulokset vastaamalla alaja päätutkimuskysymyksiin. Luvun lopussa käsitellään lisäksi tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia sekä jatkotutkimuskohteita.

5.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tutkimustulokset ja johtopäätökset esitetään vastaamalla ensin tutkimuksen alakysymyksiin, joiden pohjalta vastataan päätutkimuskysymykseen. Tutkimuksen ensimmäinen alatutkimuskysymys oli seuraava:

Millä keinoilla vastuullisuus voidaan huomioida palveluhankintojen tarjouspyynnöissä?

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tarjouspyyntöjen vastuullisuuteen voidaan kiinnittää huomioita useilla eri keinoilla. Tärkeimpinä vastuullisuutta edistävinä keinoina Kelan palveluhankinnoissa voidaan pitää keskustelua tilaajan kanssa sekä ESPD-lomakkeen ja Kelan eettisen ohjeistuksen sisällyttämistä palveluhankintojen tarjouspyyntöihin. Kuten Brammer ja Walker (2011) ovat todenneet, vastuullisissa julkisissa hankinnoissa erityisen tärkeää on lisäksi johdon tuki kestävyysasioissa. Myös empiirisessä osiossa johdolta tuleva tuki ja ymmärrys vastuullisuusasioissa nostettiin yhdeksi tärkeimmäksi keinoksi sisällyttäessä vastuullisuuskriteerejä tarjouspyyntöihin.

Vastuullisuutta voidaan huomioida tarjouspyynnöissä vertailukriteerinä, pakollisina ehtoina ja sopimusehdoissa. Yleisimmin vastuullisuutta huomioitiin Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen pakollisissa ehdoissa. Iso osa taloudellista ja sosiaalisesta vastuullisuudesta huomioitiin lainsäädännön ehtojen kautta. Yleisimmin taloudelliset hankintakriteerit keskittyivät harmaan talouden torjuntaan sekä vakuutuksien ja verojen maksamiseen. Samoin sosiaaliset hankintakriteerit edellyttivät yleisimmin vakuutuksia, sekä työterveyshuollon järjestämistä ja työehtosopimusten noudattamista. Kaikissa tarjouspyynnöissä oleva ympäristöllinen kriteeri velvoitti ympäristövelvoitteiden noudattamista. Vastuullisten hankintojen saavuttamiseksi Ammanin et al. (2014) mukaan on tärkeää sisällyttää tarjouspyyntöihin mahdollisimman paljon vastuukriteerejä. Tulokset osoittavat, että tähän pyritään myös Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöissä, vaikka se tietyissä hankinnoissa onkin vaikeampaa.

Keinoina voidaan hyödyntää lisäksi markkinakartoitusta sekä kilpailutuksien järjestämistä pienemmillä alueilla. Teoriaosuudessa vastuullisen tarjouspyynnön laadintaprosessissa tärkeäksi tekijäksi osoittautui markkinakartoituksen järjestäminen. Obwegeserin ja Müllerin (2018) mukaan julkiset hankkijat ovat pyrkineet tukemaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä hankinnoillaan. Myös Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen laadinnassa on pyritty samaan. Keskittämällä kilpailutukset pienempiin maantieteellisiin alueisiin, voidaan nähdä parantavan Kelan palveluhankintojen sosiaalista sekä taloudellista aspektia.

Toinen alatutkimuskysymys oli seuraava:

Millä painotuksilla vastuullisuuden eri osa-alueita huomioidaan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen hankintakriteereissä?

Tutkielman empiirisen osion pohjalta voidaan todeta, että suurin painotus vastuullisuuden osa-alueiden huomioimisessa Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöissä on taloudellisessa vastuussa. Taloudellista vastuullisuutta huomioitiin lähes puolissa tarjouspyyntöjen vastuukriteereissä. Sosiaalista vastuullisuutta huomioitiin taas noin kolmasosassa vastuukriteereistä. Sen sijaan ympäristöllisen vastuun huomioiminen oli huomattavan alhaista, ja sitä huomioitiin vain noin seitsemäsosassa vastuukriteereistä.

Sytä taloudellisen vastuullisuuden laajaan huomioimiseen on monia. Haastatteluissa esiin nousi lainsäädännöstä tulevat ehdot taloudellisen vastuullisuuden huomioimiseen. Sama oli havaittavissa myös tarjouspyynnöissä: isossa osassa taloudellisen vastuun kriteereistä velvoitettiin tilaajavastuunlain noudattamiseen sekä hankintalain 80 §:ssä määriteltyihin ehtoihin. Samankaltaiset syyt ovat myös sosiaalisen vastuun kriteerien määrän takana. Osaltaan lainsäädäntö voidaan nähdä syynä myös ympäristökriteerien vähäisyyteen: koska lainsäädännössä ympäristövastuuta ei velvoiteta osaksi hankintoja, ei sitä automaattisesti tarjouspyynnöissä huomioida. Samoin ovat havainneet myös Chen et al. (2018) tutkimuksessaan.

Toisaalta palveluhankintojen ympäristöllisten kriteerien vähäisyys selittyy osaltaan sillä, että ympäristövastuu huomioidaan usein palvelussa käytettävän välineen kautta. Esimerkiksi psykoterapiassa käytettäviä välineitä ei ole, jolloin myöskään ympäristövastuullisuutta ei ole mahdollista huomioida samalla tavoin, kuin esimerkiksi siivouspalveluissa. Tutkimuksen ympäristökriteerien käytön määrä eroaa muista julkisten hankintojen palveluhankintojen tutkimuksista. Sekä Neton (2020) että Neto ja Caldas (2018) havaitsivat tutkimuksissaan, että EU:n julkisissa ateriapalveluhankinnoissa huomioidaan laajasti ympäristöllistä aspektia. Toisaalta tutkimuksien tulosten eroavaisuuksia voidaan selittää hankintojen luonteiden erilaisuudella: ateriapalveluhankinnoissa esimerkiksi ruoan ympäristövaikutuksia on helpompi arvioida, kun taas terapiaohjelmassa se on huomattavasti vaikeampaa, ja sitä voidaan pitää jopa mahdottomana. Osaltaan tuloksiin voi kuitenkin vaikuttaa Kelan palveluhankinnoissa mukana olleiden tilaajien ja johdon intressit, jotka vaikuttavat suuresti tarjouspyyntöjen vastuukriteerien määrään.

Alatutkimuskysymysten pohjalta vastataan tutkimuksen pääkysymykseen, joka oli seuraava:

Miten vastuullisuus huomioidaan julkisissa palveluhankinnoissa?

Kuten Manta et al. (2022) ovat todenneet, vastuullisissa julkisissa hankinnoissa on oleellista, että vastuullisuus huomioidaan hankinnan alkuvaiheista sen käytön päättymiseen asti. Kela pyrkii huomioimaan vastuullisuutta kaikissa palveluhankinnoissaan, hankinnan sisällönmäärittelystä tarjoajan valintaan. Taloudellisen vastuun huomioiminen on empiirisen osion tulosten mukaan jo hyvin edistyksellistä, ja taloudellisen vastuun huomioiminen on laajasti mukana koko hankintaprosessin ajan. Myös sosiaalista vastuullisuutta huomioidaan laajasti

Kelan palveluhankinnoissa. Sen sijaan ympäristöllisen vastuullisuuden huomioiminen on melko vähäistä. Tämä selittyy ainakin osin sillä, että palveluhankinnoissa ympäristöllinen vastuu huomioidaan useimmiten palvelussa käytettävän välineen kautta. Mikäli palvelun toteuttamiseen sisältyy välineitä, kuten ajoneuvoja, voidaan tarjouspyynnössä velvoittaa niiden ympäristövastuullisuutta. Kun hankittavassa palvelussa ei ole välineitä, on myös tarjouspyynnön ympäristövastuun huomioiminen vähäistä.

Erityisesti ympäristöllisen vastuullisuuden huomioimisen vähäisyyttä voi selittää myös muut tekijät. Kuten Brammer ja Walker (2011) havaitsivat tutkimuksessaan, julkisen sektorin hankkijat eivät ole halukkaita maksamaan hankinnasta enemmän, jotta hankinta olisi kestävämpi. Myös haastateltavat nostivat esiin, että ympäristöllisen vastuun velvoittaminen vähentää taloudellista aspektia, ja se vaikuttaa osaltaan ympäristöllisten tavoitteiden asettamiseen. Täten myös tässä tutkimuksessa oli havaittavissa Wontnerin et al. (2020) tutkimuksen tulos siitä, että haasteena julkisissa hankinnoissa on saavuttaa samanaikaisesti useita erilaisia tavoitteita. Ongelmana Kelan palveluhankinnoissa on ollut tasapainotella kolmen vastuullisuuden osa-alueen välillä, tehden hankinnoista samalla kuitenkin kustannustehokkaita.

Kaiken kaikkiaan voidaan tutkimuksen tulosten pohjalta todeta, että Kelan palveluhankinnat ovat suhteellisen vastuullisia. Tarjouspyynnöissä käytetään vastuullisuutta edistäviä kriteerejä, ja lainsäädännön velvoitteiden lisäksi niihin on saatu lisättyä myös Kelan hankintapalveluryhmästä lähtöisiä kriteerejä. Vaikka vastuullisuutta huomioidaan, on sosiaalisen, ja erityisesti ympäristöllisen vastuullisuuden lisäämisessä tarjouspyyntöihin kuitenkin vielä kehitettävää. Kelalla on kuitenkin kehitetty erilaisia työkaluja, joilla tarjouspyyntöjen vastuullisuuden kriteerien määrää on tarkoitus parantaa. On siis oletettavaa, että töitä vastuullisuuden edistämiseen tehdään jatkuvasti, ja Kelan palveluhankintojen avulla on mahdollista edistää kestävä kehitystä.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset

Laadullisen tutkimuksen toteuttamisessa tulee ottaa huomioon tiedon subjektiivisuus, ja se, että tieto ei ole koskaan täysin subjektiivista. Koska tutkija valitsee itse tutkimuksessa käytettävät havainnointimenetelmät ja teoriat, vaikuttaa tutkijat tekemät valinnat täten myös tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 22.) Täten myös tämän tutkimuksen kaikkiin

valintoihin vaikuttaa subjektiivisuus. Tutkimuksessa on kuitenkin pyritty perustelemaan tehtyjä valintoja sekä avaamaan aineiston analyysiprosessia mahdollisemman avoimesti, vähentäen näin subjektiivisuutta. Tutkimusprosessin yksityiskohtaisen raportoinnin koetaan myöskin parantavan tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 162), jonka takia prosessin avoimuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota.

Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään käyttämällä erilaisia, mutta toisiaan tukevia aineistoja. Tarjouspyyntödokumenttien osalta luotettavuutta on pyritty lisäämään valitsemalla analyysiin toisistaan eroavien palvelualojen tarjouspyyntöjä, jotta kriteerit kuvaisivat mahdollisimman moninaisesti Kelan palveluhankintojen tarjouspyynnöissä käytettäviä kriteerejä. Tarjouspyyntödokumenttien analyysin tulokset on pyritty esittämään mahdollisimman laajasti, hyödyntäen taulukointia sekä esittämällä suoria lainauksia tarjouspyyntöjen kriteereistä. Koska tarjouspyyntödokumentit olivat usean kymmenen sivun mittaisia, ei kaikkea tietoa ollut mahdollista esittää tutkielmassa. Kategorisoinnin ja taulukoinnin avulla oli kuitenkin mahdollista tiivistää sekä tarjouspyyntöjen oleellisin tieto että kriteerit mahdollisemman selkeään ja ymmärrettävään muotoon.

Haastattelujen luotettavuutta ja kerrottavan tiedon virheettömyyttä pyrittiin vähentämään lähettämällä haastattelukysymykset etukäteen haastateltaville, jotta he kykenivät pohtimaan kysymyksiä ja valmistautumaan vastauksiinsa etukäteen. Haastattelujen luotettavuuteen vaikuttaa usein haastateltavan taipumus antaa mahdollisimman sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2015, 35). Luotettavuutta edisti kuitenkin haastateltavien anonymiteetti, joka mahdollisti kriittisemmän tiedon saannin kohdeorganisaation hankinnoista. Vaikka haastateltavat kertoivat myös kriittistä tietoa, on kuitenkin mahdollista, että vastauksiin on vaikuttanut taipumus kertoa asiat mahdollisimman suotuisasti. Haastattelujen luotettavuutta lisäsi kuitenkin se, että molemmat haastateltavat kertoivat samanlaisia esimerkkejä, sekä kokivat Kelan palveluhankintojen vastuullisuuden tilan melko samankaltaisesti.

Tutkimuksen tulosten arvioinnissa tulee ottaa huomioon tutkimuksen useat rajoitukset. Tarjouspyyntöjen analyysissä tarjouspyyntöjen liitteet rajattiin tarkastelusta pois. On siis mahdollista, että tarjouspyyntöjen liitteissä, kuten palvelukuvauksissa, on mainittu velvoitteita, joita itse tarjouspyyntödokumentissa ei ole kerrottu. Koska tutkimus on toteutettu kahden haastattelun ja viiden tarjouspyynnön avulla, kuvaa se vain kahden henkilön kokemuksia

sekä vain pientä osaa Kelan tarjouspyynnöissä käytettävistä hankintakriteereistä. Täten tutkimustuloksia ei voida täysin yleistää kaikkiin Kelan palveluhankintoihin. Koska tutkimustulokset olivat kuitenkin samankaltaisia sekä tarjouspyynnöissä että molemmissa haastattelussa, voidaan jonkinlaisia oletuksia Kelan palveluhankintojen vastuullisuudesta tutkimuksen perusteella kuitenkin tehdä. Tutkimus avaa lisäksi julkisten palveluhankintojen vastuullisuutta ja sen ympärillä olevia aiheita ja ongelmia. Tutkimuksen tuloksia ei voida kuitenkaan täysin yleistää kaikkiin julkisiin palveluhankintoihin, sillä tutkimus on rajattu vain yhteen julkisorganisaatioon. Koska Kela on kuitenkin kooltaan iso julkinen ostaja, voidaan samankaltaisia tuloksia havaita myös muissa isoissa julkisorganisaatioissa.

Julkisten palveluhankintoihin vastuullisuuteen keskittyvä tutkimus on vähäistä, minkä takia on toivottavaa kasvattaa ja laajentaa aiheeseen liittyvää tutkimusta. Kelan näkökulmasta tutkimusta olisi mielenkiintoista jatkaa, ja tutkia Kelan palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuutta muutama vuosi sen jälkeen, kun nyt kehitettävänä olevat vastuullisuutta edistävät työkalut ovat olleet käytössä. Tulevatko työkalut ja mittarit edistämään ja helpottamaan vastuullisuuden sisällyttämistä tarjouspyyntöihin odotetusti? Jatkossa tutkimusta voisi laajentaa myös muiden julkisten hankintayksiköiden palveluhankintoihin, ja vertailla mitä eroja ja keinoja on sisällyttää vastuullisuus tarjouspyyntöihin. Erityisesti ympäristöllisen vastuun sisällyttämiseen julkisten palveluhankintojen tarjouspyyntöihin olisi kiinnostavaa löytää keinoja, sillä sen huomioiminen on tutkimuksen tulosten perusteella monissa palveluhankinnoissa haastavinta.

Lähteet

- Amann, M., Roehrich, J. K., Eßig, M. & Harland, C. (2014) Driving Sustainable Supply Chain Management in the Public Sector: The Importance of Public Procurement in the European Union. *Supply chain management* 19(3), 351–366.
- Brammer, S. & Walker, H. (2011) Sustainable Procurement in the Public Sector: An International Comparative Study. *International journal of operations & production management*, 31(4), 452–476.
- Carter, C. R. & Rogers, D. S. (2008) A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 38(5), 360–387.
- Cheng, W., Appolloni, A., D'Amato, A. & Zhu, Q. (2018) Green Public Procurement, Missing Concepts and Future Trends – A Critical Review. *Journal of cleaner production*, 176, 770–784.
- Elkington, J. (1998) Partnerships from cannibals with forks: The triple bottom line of 21st-century business. *Environmental Quality Management*, 8(1), 37–51.
- Eskola, S., Kiviniemi, E., Krakau, T. & Ruohoniemi, E. (2017) Julkiset hankinnat. 3. uudistettu painos. Helsinki, Alma Talent.
- Filho, W. L., Skouloudis, A., Brandli, L. L., Salvia, A. L., Avila, L. V. & Rayman-Bacchus, L. (2019) Sustainability and Procurement Practices in Higher Education Institutions: Barriers and Drivers. *Journal of cleaner production*, 231, 1267–1280.
- Gaus, J., Wehking, S., Glas, A. H. & Eßig, M. (2022) Economic Sustainability by Using Life Cycle Cost Information in the Buying Center: Insights from the Public Sector. *Sustainability*, 14(3), 1871, 1-28.

Grandia, J. & Kruyen, P. M. (2020) Assessing the Implementation of Sustainable Public Procurement Using Quantitative Text-Analysis Tools: A Large-Scale Analysis of Belgian Public Procurement Notices. *Journal of purchasing and supply management*, 26(4), 100627, 1-9.

Grandia, J. & Voncken, D. (2019) Sustainable Public Procurement: The Impact of Ability, Motivation, and Opportunity on the Implementation of Different Types of Sustainable Public Procurement. *Sustainability*, 11(19), 5215, 1-17.

Hafsa, F., Darnall, N. & Bretschneider, S. (2021) Estimating the True Size of Public Procurement to Assess Sustainability Impact. *Sustainability*, 13(3), 1448, 1-18.

Hamilton, S. G. (2022) Public Procurement – Price-Taker or Market-Shaper? *Critical perspectives on international business*, 18(4), 574–615.

Heinis, S., Bamford, D., Papalex, M. & Vafadarnikjoo, A. (2022) Services Procurement: A Systematic Literature Review of Practices and Challenges. *International journal of management reviews*, 24(3), 352–372.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009) Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki, Tammi.

Igarashi, M., de Boer, L. & Michelsen, O. (2015) Investigating the Anatomy of Supplier Selection in Green Public Procurement. *Journal of cleaner production*, 108, 442–450.

Jain, N. & Singh, A. R. (2020) Sustainable Supplier Selection Under Must-Be Criteria through Fuzzy Inference System. *Journal of cleaner production*, 248, 119275, 1-20.

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö (2022) Sota Ukrainassa – vaikutukset hankintasopimuksiin. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 8.12.2022]. Saatavilla: <https://www.hankinnat.fi/ajankohtaista/2022/sota-ukrainassa-vaikutukset-hankintasopimuksiin>

Johnston, P., Everard, M., Santillo, D. & Robèrt, K.-H. (2007) Reclaiming the Definition of Sustainability. *Environmental science and pollution research international*, 14(1), 60–66.

Kaur, H. & Singh, S. P. (2018) Heuristic Modeling for Sustainable Procurement and Logistics in a Supply Chain Using Big Data. *Computers & operations research*, 98, 301–321.

Kela (2020) Kelan strategiset hankintalinjaukset. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 4.11.2022]. Saatavilla: <https://www.kela.fi/documents/20124/410391/kelan-strategiset-hankintalinjaukset.pdf/b9b55795-a276-b278-8e69-476e5dbebc1c>

Kela (2021) Kansaneläkelaitoksen eettinen ohjeisto toimittajille. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 24.11.2022]. Saatavilla: <https://www.kela.fi/documents/20124/410391/kansanelakelaitoksen-eettinen-ohjeisto-toimittajille.pdf/ea62ef5c-f2e9-425e-f412-4ee6826ae412>

Kleindorfer, P.R., Singhal, K., & Van Wassenhove, L. (2005) Sustainable Operations Management. *Production and operations management*, 14(4), 482–492.

Kontio, A., Kronström, S., Kumlin, A. & Mäki, L. (2017) Julkiset hankinnat: käsikirja. Helsinki, Edita.

Koskinen I., Alasuutari P., & Peltonen, T. (2005) Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere, Vastapaino.

Kretschmer, S. & Dehm, S. (2021) Sustainability Transitions in University Food Service—A Living Lab Approach of Locavore Meal Planning and Procurement. *Sustainability* 13(13), 7305, 1-32.

Kuuttiniemi, K. & Lehtomäki, L. (2017) Valtion hankintakäsikirja 2017. Valtiovarainministeriön julkaisuja 29/2017. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 9.11.2022]. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-251-879-8>

Lăzăroiu, G., Ionescu, L., Uță, C., Hurloiu, I., Andronie, M. & Dijmărescu, I. (2020) Environmentally Responsible Behavior and Sustainability Policy Adoption in Green Public Procurement. *Sustainability*, 12(5), 2110, 1-12.

- Lundberg, S., Marklund, P.-O., Strömbäck, E. & Sundström, D. (2015) Using Public Procurement to Implement Environmental Policy: An Empirical Analysis. *Environmental economics and policy studies*, 17(4), 487–520.
- Mani, V., Agrawal, R. & Sharma, V. (2015) Social sustainability in the supply chain: analysis of enablers. *Management research review* 38 (9), 1016–1042.
- Manta, O., Panait, M., Hysa, E., Rusu, E. & Cojocaru, M. (2022) Public procurement, a tool for achieving the goals of sustainable development. *Amfiteatru economic* 24(61), 861–876.
- Memari, A., Dargi, A., Akbari Jokar, M. R., Ahmad, R. & Rahim, A. (2019) Sustainable Supplier Selection: A Multi-Criteria Intuitionistic Fuzzy TOPSIS Method. *Journal of manufacturing systems*, 50, 9–24.
- Merisalo, M., Naumanen, M., Huovari, J., Eskola, S., Toivanen, M., Keskinen, P., Hajikhani, A., Oksanen, J. & Rausmaa, S. (2021) Julkiset hankinnat: Kokonaisvolyyymi ja datan hyödyntäminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:46. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 5.10.2022]. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-267-1>
- Metsämuuronen, J. (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Jyväskylä, Gummerus.
- Montalbán-Domingo, L., García-Segura, T., Sanz, M. A. & Pellicer, E. (2018) Social Sustainability Criteria in Public-Work Procurement: An International Perspective. *Journal of cleaner production*, 198, 1355-1371.
- Neto, B. & Caldas, M. G. (2018) The Use of Green Criteria in the Public Procurement of Food Products and Catering Services: a Review of EU Schemes. *Environment, development and sustainability*, 20(5), 1905–1933.
- Neto, B. (2020) Analysis of Sustainability Criteria from European Public Procurement Schemes for Foodservices. *The Science of the total environment*, 704, 135300, 1-10.
- Nieminen, S. (2016) Hyvä hankinta – Parempi bisnes. Helsinki, Talentum Pro.

Obwegeser, N. & Müller, S. D. (2018) Innovation and Public Procurement: Terminology, Concepts, and Applications. *Technovation*, 74-75, 1–17.

Popovic, T., Barbosa-Póvoa, A., Kraslawski, A. & Carvalho, A. (2018) Quantitative Indicators for Social Sustainability Assessment of Supply Chains. *Journal of cleaner production*, 180, 748–768.

Portney, K.E. (2015) Sustainability. Cambridge, MIT Press.

Seuring, S. & Müller, M. (2008) From a Literature Review to a Conceptual Framework for Sustainable Supply Chain Management. *Journal of cleaner production* 16(15), 1699–1710.

Siikavirta, K. (2015) Julkisten hankintojen perusteet. Porvoo, Edita.

Suomen virallinen tilasto: Kansantalouden tilinpito [Verkkajulkaisu]. ISSN=1795-8881. Syyskuu 2019. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 5.10.2022]. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vtp/2018/vtp_2018_2019-09-20_tie_001_fi.html

Sönnichsen, S. D. & Clement, J. (2022) Review of Green and Sustainable Public Procurement.: Towards Circular Public Procurement. *Journal of cleaner production*, 245, 118901, 1-18.

The World Bank. Services, value added (% of GDP). [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 14.10.2022]. Saatavilla: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS>

Torres-Pruñonosa, J., Plaza-Navas, M- A., Díez-Martín, F. & Beltran-Cangrós, A. (2021) The Intellectual Structure of Social and Sustainable Public Procurement Research: A Co-Citation Analysis. *Sustainability*, 13(2), 774, 1-33.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki, Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2017) Opas sosiaalisesti vastuullisiin julkisiin hankintoihin. TEM oppaat ja muut julkaisut 3/2017. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 10.11.2022]. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-264-4>

Työ- ja elinkeinoministeriö. EU- ja kansalliset kynnysarvot. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 5.10.2022]. Saatavilla: <https://tem.fi/eu-ja-kansalliset-kynnysarvot>

Uenk, N. & Telgen, J. (2019) Managing Challenges in Social Care Service Triads – Exploring Public Procurement Practices of Dutch Municipalities. *Journal of purchasing and supply management*, 25(1), 5–17.

Vluggen, R., Kuijpers, R., Semeijn, J. & Gelderman, C. J. (2020) Social Return on Investment in the Public Sector. *Journal of Public Procurement*, 20(3), 235-264.

Vluggen, R., Gelderman, C. J., Semeijn, J. & van Pelt, M. (2019) Sustainable Public Procurement – External Forces and Accountability. *Sustainability*, 11(20), 5696, 1-16.

Walker, H. & Brammer, S. (2009) Sustainable Procurement in the United Kingdom Public Sector. *Supply chain management*, 14(2), 128–137.

Witjes, S. & Lozano, R. (2016) Towards a More Circular Economy: Proposing a Framework Linking Sustainable Public Procurement and Sustainable Business Models. *Resources, conservation and recycling*, 112, 37–44.

Wontner, K. L., Walker, H., Harris, I. & Lynch, J. (2020) Maximising ‘Community Benefits’ in Public Procurement: Tensions and Trade-Offs. *International journal of operations & production management*, 40(12), 1909–1939.

Wynstra, F., Rooks, G. & Snijders, C. (2018) How Is Service Procurement Different from Goods Procurement? Exploring Ex Ante Costs and Ex Post Problems in IT Procurement. *Journal of purchasing and supply management*, 24(2), 83–94.

Liite 1. Haastattelukysymykset

Tausta

1. Mikä on työnkuvasi ja -taustasi Kelalla?
2. Minkälaisen hankintojen parissa työskentelet?

Kelan hankinnat

3. Millainen hankintastrategia Kelalla on? Miten vastuullisuus otetaan huomioon hankintastrategiassa?
4. Huomioidaanko jotakin tiettyä vastuullisuuden osa-aluetta (ympäristöllinen, sosiaalinen, taloudellinen) hankintaprosessissa erityisesti? Jääkö jokin osa-alue vähemmälle huomiolle?

Palveluhankintojen vastuullisuus

5. Minkälaisia palveluhankintoja Kelalla tehdään?
6. Millä keinoilla vastuullisuus otetaan huomioon Kelan palveluhankinnoissa?
7. Kuinka tärkeä osa palveluhankintojen hankintaprosessia vastuullisuuden huomioiminen on?
8. Miten erilaisten palveluiden hankinta eroaa toisistaan vastuullisuuden huomioimisessa?

Vastuullisuuden huomioiminen palveluhankintojen tarjouspyynnöissä

9. Millä keinoin vastuullisuuskriteereihin kiinnitetään huomiota palveluhankintojen tarjouspyyntöjen laadinnassa?

10. Onko palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien määrissä ollut muutosta (kasvanut tai laskenut) työskentelysi aikana?
11. Eroaako vastuullisuuden huomioiminen tavara- ja palveluhankintojen tarjouspyyntöissä?
12. Millaisia eroja vastuullisuuden eri osa-alueiden (ympäristöllinen, sosiaalinen, taloudellinen) huomioimisessa palveluhankintojen tarjouspyyntöjen laadinnassa on?
13. Millaisia haasteita vastuullisuuden sisällyttämisessä palveluhankintojen tarjouspyyntöjen kriteereihin esiintyy?
14. Miten palveluhankintojen tarjouspyyntöjen vastuullisuuteen liittyvien toimittajien kriteerien noudattamista seurataan?

Liite 2. Tarjouspyyntöjen vastuukriteerit

Kuvataidepsykoterapia

Vastuullisuus	Kriteeri
Taloudellinen	Tarjoaja on merkitty ennakkoperintärekisteriin
Taloudellinen	Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaa ja sen mahdollista alihankkijaa eivät koske hankintalain 80 §:ssä säädetty pakolliset poissulkemisperusteet
Taloudellinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sitä eivät koske hankintalain 81 §:ssä säädetty harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet
Sosiaalinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sitä eivät koske hankintalain 81 §:ssä säädetty harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet
Ympäristöllinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sitä eivät koske hankintalain 81 §:ssä säädetty harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet
Taloudellinen	Tarjoaja liittyy tarjoukseensa verottajalta saadun todistuksen verojen maksusta
Taloudellinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sillä on tekniset, taloudelliset ja muut edellytykset tuottaa tarjoamaansa palvelua
Sosiaalinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sillä on potilasvakuutus, toiminnan vastuuvakuutus ja tapaturmavakuutus
Taloudellinen	Tarjoaja vakuuttaa, että sillä on potilasvakuutus, toiminnan vastuuvakuutus ja tapaturmavakuutus--
Sosiaalinen	Tarjoaja sitoutuu noudattamaan Yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) lupa- tai ilmoitusmenettelyä terveydenhuollon palveluja antaessaan
Sosiaalinen	Tilojen esteettömyydestä on mahdollista saada 3 laatupistettä

Viestintä- ja markkinointipalvelut

Vastuullisuus	Kriteeri
Ympäristöllinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset

Sosiaalinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Muiden yksiköiden rahoitukseen liittyvien voimavarojen käyttö
Taloudellinen	Tarjoajan talouden kantokyvyn tulee olla riittävä--
Taloudellinen	Tarjoajan taloudellisen tilanteen tulee olla sellainen, että se on Suomen Asiakastieto Oy:n luokituksessa vähintään A+
Taloudellinen	Tarjoaja täyttää kaikki tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet.
Sosiaalinen	Tarjoaja täyttää kaikki tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet.
Taloudellinen	Hankintayksikkö voi tarkistaa tarjoajan tiedot Vastuu Groupin Luotettava Kumppani -palvelusta tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset sekä sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein--
Sosiaalinen	Hankintayksikkö voi tarkistaa tarjoajan tiedot Vastuu Groupin Luotettava Kumppani -palvelusta tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset sekä sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein--
Taloudellinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus--
Sosiaalinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus--

Perustoimeentulotukena korvattavat muutto- ja varastointipalvelut

Vastuullisuus	Kriteeri
Ympäristöllinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Sosiaalinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Muiden yksiköiden rahoitukseen liittyvien voimavarojen käyttö
Taloudellinen	Tarjoaja täyttää kaikki alla olevat velvoitteen (liittyen harmaaseen talouteen ja työehtojen noudattamiseen)
Sosiaalinen	Tarjoaja täyttää kaikki alla olevat velvoitteen (liittyen harmaaseen talouteen ja työehtojen noudattamiseen)
Taloudellinen	Tarjoaja on liittynyt Vastuugroup.fi:n Luotettava Kumppani -palveluun tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle edellä mainittujen vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset
Sosiaalinen	Tarjoaja on liittynyt Vastuugroup.fi:n Luotettava Kumppani -palveluun tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle edellä mainittujen vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset
Sosiaalinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus ja tarjoaja on huolehtinut vakuutusmaksujen maksamisesta.
Taloudellinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus ja tarjoaja on huolehtinut vakuutusmaksujen maksamisesta.
Ympäristöllinen	Muutoissa käytettävät ajoneuvot täyttävät vähintään EURO 5 tai V päästönormin vaatimukset
Ympäristöllinen	Tarjoaja saa laatu pisteitä (15 p) mikäli sen muutoissa käyttämistä ajoneuvoista vähintään 50 % täyttää EURO 6 tai VI päästönormin vaatimukset

Kiinteistöhuollon ja ulkoalueiden hoidon palvelut

Vastuullisuus	Kriteeri
Ympäristöllinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset

Sosiaalinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Muiden yksiköiden rahoitukseen liittyvien voimavarojen käyttö
Taloudellinen	Tarjoaja täyttää kaikki mainitut tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet
Sosiaalinen	Tarjoaja täyttää kaikki mainitut tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet
Taloudellinen	Tarjoaja on liittynyt Vastuugroup.fi:n Luotettava Kumppani -palveluun tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset
Sosiaalinen	Tarjoaja on liittynyt Vastuugroup.fi:n Luotettava Kumppani -palveluun tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset
Sosiaalinen	Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaan ja sen käyttämään alihankkijaan tai voimavarayksiköön ei kohdistu Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama tai Suomen viranomaisten asettamia pakotteita tai varojen jäädyttämispäätöksiä
Taloudellinen	Tarjoaja vakuuttaa, että tarjoajaan ja sen käyttämään alihankkijaan tai voimavarayksiköön ei kohdistu Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama tai Suomen viranomaisten asettamia pakotteita tai varojen jäädyttämispäätöksiä
Taloudellinen	Tarjoajalla tulee olla koko sopimuskauden ajan voimassa oleva hankinnan kohteena olevaa toimintaa koskeva toiminnan vastuuvakuutus--
Sosiaalinen	Tarjoajalla tulee olla koko sopimuskauden ajan voimassa oleva hankinnan kohteena olevaa toimintaa koskeva toiminnan vastuuvakuutus--

Taksipalvelut

Vastuullisuus	Kriteeri
Sosiaalinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Ympäristöllinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Tarjouksen antaminen edellyttää, että tarjoaja on täyttänyt ESDP-lomakkeen sekä ilmoittanut täyttävänsä alla esitetyt tarjoajalle asetetut vaatimukset
Taloudellinen	Muiden yksiköiden rahoitukseen liittyvien voimavarojen käyttö
Taloudellinen	Tarjoaja täyttää kaikki tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet
Sosiaalinen	Tarjoaja täyttää kaikki tilaajavastuulain mukaiset velvoitteet
Taloudellinen	Hankintayksikkö voi tarkistaa tarjoajan tiedot Tilajavastuu.fi Luotettava kumppani -palvelusta tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan sekä sopimuskaudella vuosittain toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset.
Sosiaalinen	Hankintayksikkö voi tarkistaa tarjoajan tiedot Tilajavastuu.fi Luotettava kumppani -palvelusta tai tarjoaja sitoutuu valituksi tullessaan sekä sopimuskaudella vuosittain toimittamaan hankintayksikölle tilaajavastuulain mukaisten vaatimusten täyttymistä osoittavat selvitykset.
Taloudellinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus ja tarjoaja on huolehtinut vakuutusmaksujen maksamisesta
Sosiaalinen	Palveluntuottaja noudattaa voimassa olevan henkilötietolainsäädännön edellyttämää hyvää tietojen käsittelytapaa ja henkilötietojen suojaamista koskevia säännöksiä
Sosiaalinen	Tarjoajalla on voimassa oleva toiminnan vastuuvakuutus ja tarjoaja on huolehtinut vakuutusmaksujen maksamisesta
Ympäristöllinen	Tarjoaja sitoutuu siihen, että sillä on -- käytössään -- vähimmäismäärä puhtaita ajoneuvoja--